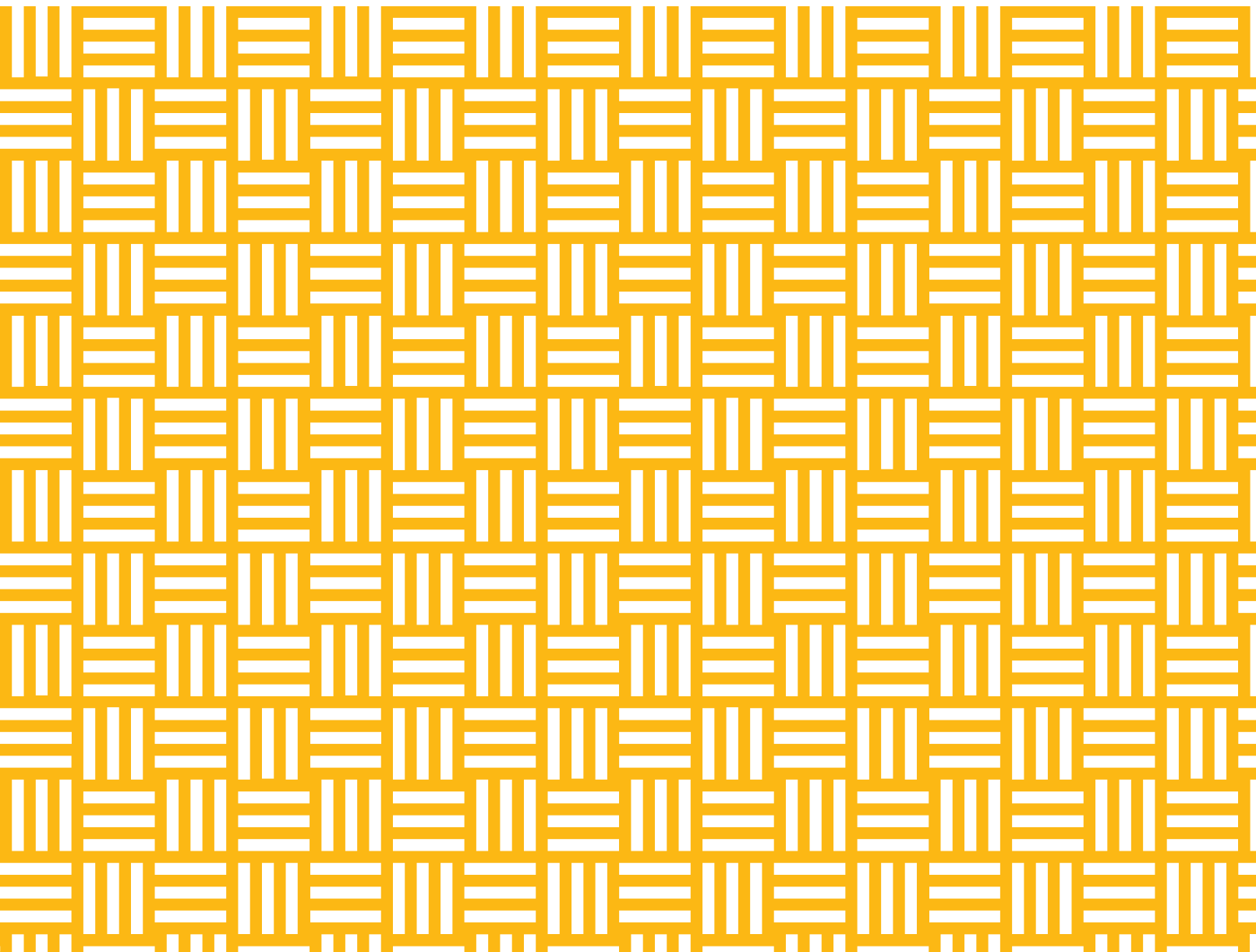

Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

CRNA GORA **Indikatori nivoa** **medijskih sloboda** **i bezbjednosti** **novinara** **2018.**

CRNA GORA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda
i bezbjednosti
novinara

Autorke:
Marijana Camović
Bojana Laković-Konatar
novembar 2018.

Naslov u originalu

Crna Gora: Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2018.

Izdavač

Sindikat medija Crne Gore

Autorke

Marijana Camović

Bojana Laković-Konatar

Lektor

Predrag Nikolić

Prelom

Lavi studio

Elektronska verzija publikacije dostupna je na safejournalists.net.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-9940-9922-0-0

COBISS.CG-ID 36826384

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije i Kraljevine Holandije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Sindikata medija Crne Gore i autora publikacije, i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Kraljevine Holandije.

This project is funded by
The European Union

Kingdom of the Netherlands

Sadržaj:	5	B Položaj novinara/ki u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	20
Rezime:	5	B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava kako bi se ograničila njihova sloboda?	21
Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara	9	B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?	22
A Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	11	B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u Javnom servisu?	23
A.1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li ih efikasno sprovodi u praksi?	12	B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?	23
A.2 Da li zakon o kleveti izaziva „zastrašujući“ efekat među novinarima?	14	B.5 Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?	24
A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?	16	C Bezbjednost novinara	26
A.4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom?	17	C.1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti	27
A.5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?	18	C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?	28
A.6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?	18	C.3 Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?	29
		Prilozi:	31
		Lista intervjuisanih	31
		O istraživanju	32
		Bibliografija:	32

Cilj projekta i metodologija istraživanja

Ovaj izvještaj predstavlja nalaze trećeg istraživanja sprovedenog u okviru regionalnog projekta Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje slobode medija i bezbjednosti novinara¹, koji sprovode nacionalna udruženja novinara u Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji, Srbiji i sindikat u Crnoj Gori. Ovaj izvještaj je nastavak dvije polazne studije koje su detaljnije predstavile zakonodavstvo, socio-ekonomsku i političku situaciju po pitanju medijskih sloboda i bezbjednosti novinara i koje su identifikovale ključne izazove i preporuke za novinarske asocijacije i ostale zainteresovane aktere². Glavni cilj trećeg istraživanja jeste da utvrdi nova dešavanja i da napravi poređenje sa nivoom medijskih sloboda i bezbjednosti novinara identifikovanim 2016. godine, kao i sa onima koji su definisani 2017. godine.

Treće istraživanje su sprovele Marijana Camović i Bojana Laković-Konatar, na osnovu zajedničke metodologije koja je razvijena za svih pet zemalja. Sljedeće metode su upotrebljavane za prikupljanje i analizu podataka:

¹ Projekat je finansirala Evropska komisija, kroz Civil Society Facility and Media Programme 2014-2015, Podrške regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.

² Sindikat medija Crne Gore, *Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora*, (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2016).

- Analiza kvalitativnih dokumenata (Qualitative Documents Analysis-QDA): istraživačke studije i analize sačinjene od strane drugih istraživačkih organizacija, akademija, NVO-a, individualnih istraživača, itd; zvanična dokumenta koja su uradile javne institucije (zakonski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izvještaji, zapisnici sa sastanaka, saopštenja za javnost i dr.) i medijsko izvještavanje (tekstovi, članci, novinski izvještaji i drugi objavljeni materijal).
- Kvalitativni intervjui – njih 12 (novinari, pravnici, medijski eksperti, predstavnici javnih institucija ili NVO-a).
- Anketa sa 136 novinara/ki iz različitih medijskih organizacija³ na osnovu strukturiranog upitnika koji se dijelom oslanja na upitnik sačinjen u okviru Studije o svijetovima novinarstva⁴.
- Zvanični statistički podaci traženi od javnih institucija ili prikupljeni sa dostupnih veb sajtova ili iz drugih objavljenih izvora.

Indikatori A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

U toku su izmjene Zakona o medijima i Zakona o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televiziji Crne Gore, a početkom 2019. godine će se krenuti u izmjene Zakona o elektronskim medijima. Zakon o medijima bi, kako je planirano, predvidio da se sa 0,03% izdvajanja iz budžeta pomognu komercijalni mediji, putem fonda za pluralizam medija. (A1)

Za dvije godine registrovano je 35 elektronskih publikacija, ali je broj aktivnih portala mnogo veći jer nema sankcija za one koji se ne registruju. Povećanje nadležnosti za vršenje inspekcije i mogućnost izricanja kazni ojačalo bi, po mišljenju međunarodnih eksperata, Agenciju za elektronske medije. Nezavisnost ovog regulatora bila je ugrožena zbog političkog uticaja prilikom smjene člana Savjeta. (A1)

Oglašavanje javnog sektora i dalje izaziva zabrinutost domaće i međunarodne javnosti, prvenstveno zbog netransparentne raspodjele novca. Mediji na jezicima nacionalnih manjina mogu računati jedino na novac iz Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Iako se u ovaj Fond izdvaja 0,15% državnog budžeta, posljednji javni konkurs za raspodjelu tih para raspisan je u prvoj polovini 2017. godine. (A1)

Politički uticaj na Radio televiziju Crne Gore ponovo je uspostavljen, pa su od septembra 2016. godine smijenjena dva člana Savjeta i kompletan menadžment. Za finansiranje Javnog servisa u naredne tri godine Vlada će obezbijediti oko 40 miliona eura. (A1)

Praksa je pokazala da je lakše tužiti zbog povrede časti i ugleda, nego se odbraniti od takvih optužbi. Postoji i dalje veliki broj tužbi po ovom osnovu, a sudovi su od 2011. do 2017. godine radili na 109 predmeta za nadoknadu štete zbog povrede časti i ugleda. Od medija je, u tim slučajevima, traženo više od milion eura, dok je u 24 usvojena predmeta dosuđeno da mediji plate 45.300 eura. Istraživanje je pokazalo da na rad skoro svakog drugog novinara utiče mogućnost tužbe zbog povrede časti i ugleda. Nizak nivo tolerancije na kritiku od strane javnih ličnosti u kombinaciji sa visokim iznosima naknada, prema mišljenju međunarodnih eksperata, mogu dovesti do autocenzure i ukazuju na slabe mehanizme samoregulacije. Potrebno je unaprijediti saradnju između postojećih mehanizama samoregulacije, kako i oni ne bi oslikavali oštru podijeljenost medijske scene. (A2)

Tragom preporuka posmatračke misije OEBS/ODIHR, koja je pratila parlamentarne izbore 2016. godine, usvojene su izmjene Zakona o elektronskim medijima, kojima se reguliše političko oglašavanje i izborna kampanja. Analiza Centra za građansko obrazovanje pokazala je da su se tokom predsjedničkih izbora 2018. godine mediji fokusirali na međusobne kritike i napade kandidata. (A3)

Svakom četvrtom novinaru nije bilo dozvoljeno da izvještava sa nekog događaja, jer nije posjedovao akreditaciju. Prava novinara i ostalih medijskih radnika štite dva sindikata i više udruženja. Novinari imaju više slobode da budu dio udruženja, ali rijetko odlučuju da se učlane, jer smatraju da im ona ne mogu popraviti položaj. Svaki peti novinar nije slobodan da bude član sindikata, a ipak je više novinara učlanjeno u sindikate nego u udruženja. (A4)

Tokom 2017. godine je ponovo smanjen broj zaposlenih u medijskom sektoru, koji broji 1.350 zaposlenih. Nije bilo promjene propisa kojima se garantuje zaštita novinarskih izvora, ali su registrovani slučajevi u kojima je od novinara traženo da otkriju svoje izvore. (A5) Izmjene Zakona o slobodnom pristupu informacijama otežali su medijima dolazak do važnih podataka, a omogućili državnim organima da propisuju obavezu čuvanja tajne i na taj način uskraćuju javnosti važne informacije. Novinari iz godine u godinu Skupštinu vide kao najtransparentniju instituciju. Tužilaštvo je ocijenjeno kao najmanje transparentna institucija, jer je 40% anketiranih kazalo da je ono bilo slabo transparentno ili netransparentno. (A6)

³ Opširnije u prilogima.

⁴ Dostupno na: <http://www.worldsofjournalism.org/>

Indikatori B:
Položaj novinara/ki u redakciji,
profesionalna etika i nivo cenzure

Zarade oko 800 novinara/ki i dalje su ispod državnog prosjeka, a istraživanje je pokazalo da oko 35% novinara prima platu od 400-500 eura, dok svaki treći novinar prima platu manju od 400 eura. Većim zaradama mogu se pohvaliti novinari privatnih medija. Lokalnim medijima i dalje se duguje čak i do osam zarada, i to je prvenstveno natjeralo zaposlene u RTV Pljevlja da krajem 2017. krenu u štrajk. U sličnoj su poziciji i njihove kolege iz RTV Atlas u stečaju, kojima se na račun plata i poreza duguje oko 800.000 eura. (B1)

Osim niskih i neredovnih zarada, kao i rada na crno, novina u medijskom sektoru je i zapošljavanje preko agencija za ustupanje zaposlenih. Anketirani novinari svjedoče da se radno vrijeme povećalo, a čak 60% anketiranih istaklo je da je ekonomski položaj novinara veoma ili donekle oslabio. Čak 15% anketiranih prinuđeno je da traži dodatni posao, dok su i na osnovnom poslu u redakcijama uglavnom preopterećeni. Ipak, novinari i dalje nijesu spremni da javno govore o svojim problemima. (B1)

Iz godine u godinu novinari ističu velike pritiske zbog pravljenja profita (63%). Takođe, ozbiljan problem su izraženi pritisci zbog pravljenja senzacionalističkih vijesti o kojima svjedoči čak 70% anketiranih novinara. (B1)

Eksperti Savjeta Evrope ističu potrebu osiguranja uredničke nezavisnosti redakcije. Ipak, Radna grupa za izmjene Zakona o medijima nije imala sluha, pa preporuke Sindikata medija Crne Gore i Savjeta Evrope da se uvedu odredbe kojima bi se smanjili autocenzura i uticaji vlasnika na uređivačku politiku nijesu usvojene. Novinari smatraju da je slab uticaj marketinga na njihov rad. (B2)

Dvije godine nakon što su usvojene izmjene Kodeksa novinara Crne Gore radi se na dopunama koje se odnose na on-line komentare. Javnosti nijesu poznati slučajevi otvorenih pritisaka na novinare, ali razgovori sa novinarima ipak pokazuju da ih ima i da njihove kolege prilagođavaju rad volji urednika ili vlasnika medija. (B2)

Nezavisnost urednika i novinara Radio televizije Crne Gore je formalno na visokom nivou, ali je u praksi očigledan uticaj na ovaj medij, posebno nakon smjene prethodnog rukovodstva i dijela Savjeta. Političari taj medij vide kao politički resurs. U sličnom su problemu i zaposleni u lokalnim medijima, čija bi se nezavisnost obezbijedila izmjenom trenutnog modela finansiranja tih medija. (B3)

Crnogorsku medijsku scenu karakteriše zanemarljiv broj neprofitnih medija, koji su nerazvijeni i neodrživi, pa samim tim i sa ograničenim uticajem. (B4)

Iako novinari ocjenjuju da su slobodni u svom radu, podaci pokazuju da je njihova sloboda ograničena i uslovljena brojnim faktorima. Svaki treći novinar ima mali ili određeni stepen slobode u odabiru priča na kojima će raditi, a gotovo podjednak broj njih ima određeni stepen slobode u odabiru aspekata priče koje će naglasiti. (B5)

Treću godinu za redom novinari ukazuju na hijerarhijski uticaja, odnosno na problem da ljudi sa kojima svakodnevno saraduju imaju najveći uticaj na njih. U prvom redu tu su urednici, a skoro 80% anketiranih tvrdi da oni imaju izuzetan, veliki ili djelimičan uticaj na njihov rad. Na drugom mjestu po uticaju su menadžeri medija i to već drugu godinu. Političari i vladini zvaničnici imaju mali direktan uticaj na novinare, ali se on, vjerovatno, ostvaruje preko urednika i menadžera. Snažan uticaj na novinare ima i uređivačka politika. (B5)

Čak 46% novinara ističe snažan uticaj cenzure, dok je 47% njihovih kolega kazalo da je taj uticaj slab ili da ga uopšte nema. Svaki treći novinar suočava se sa cenzurom, a njoj je izložen i dio urednika. (B5)

Rad svakog drugog ispitanika ograničavaju etički standardi, dok je svaki peti ispitanik kazao da etika na njih utiče slabo, djelimično ili da uopšte nema uticaja. Ipak, svaki drugi novinar tvrdi da je primjetan pad etičkih standarda u novinarstvu. (B5)

Medijski savjet za samoregulaciju primio je tokom prvih sedam mjeseci 2018. godine 30 žalbi, ali ih nije razmatrao, jer se Komisija za žalbe nije sastajala, zbog nedostatka naknada za rad njenih članova. (B5)

Indikatori C:
Bezbjednost novinara

Sindikata medija Crne Gore registrovao je sedam slučajeva napada na novinare i imovinu medija od početka jula 2017. do kraja juna 2018. godine, dok se u evidenciji Uprave policije Crne Gore nalaze dva slučaja više, koji se odnose na prijetnje upućene bivšem novinaru, koji je trenutno na čelu jedne političke partije. Najdrastičniji slučaj napada desio se u maju 2018. godine kada je ranjena novinarka Vijesti Olivera Lakić. Napadači i nalogodavci još nijesu nađeni, a u slučaj je uključen i FBI. (C1)

Krajem 2017. i početkom 2018. godine registrovana su i dva slučaja prijetnji i bacanja eksplozivne naprave ispred kuće novinara Seada Sadikovića, i u tom slučaju su izvršioi brzo pronađeni i kažnjeni. (C1)

Priječeno je i novinarki Vijesti Jeleni Jovanović i to na radnom mjestu, a sudski postupak je u toku. Krajem 2017. godine registrovan je i slučaj paljenja vozila dopisnika Večernjih novosti, Miroslava Drobnjaka, i taj slučaj je karakterističan jer je i Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio da je policija, tokom istrage, postupala neprofesionalno. (C1)

Prema informacijama Savjeta Evrope od početka 2004. do početka 2018. godine, crnogorsko tužilaštvo je registrovalo 33 slučaja napada na novinare, a u 6 slučajeva počinioci još nijesu pronađeni. (C1)

Članovima Komisije za istrage napada na novinare produžen je mandat još dvije godine. U toku drugog mandata Komisija je, obrađujući 15 slučajeva napada na novinare i imovinu medija, konstatovala brojne propuste, a prema dostupnim informacijama samo je u jednom slučaju tužilaštvo radilo na otklanjanju nađenih propusta. (C2)

Uprava policije je, nakon ranjavanja Olivera Lakić, tražila od medija imena novinara koji rade u crnoj hronici, kako bi procijenila njihovu bezbjednost. Takođe, oni su najavili da će predložiti uspostavljanje novog radnog mjesta za osobu koja će pratiti napade na novinare. Planirano je i da se u centrima i odjeljenjima bezbjednosti imenuje osoba koja će pratiti i preduzimati mjere kako bi se zaštitili poslanici javne riječi i osigurao njihov nesmetan rad. (C2)

Zvaničnici osuđuju uglavnom sve napade, ali su problem neriješeni slučajevi iz prošlosti kojima prijete zastara. (C2)

Nijesu donošeni zakoni ni propisi kojima bi se štatile posebno žene novinarke. Ne pravi se ni razlika između različitih tipova medija. Nakon što su početkom 2017. godine Akcija za ljudska prava i Sindikat medija pokušali da promijene Krivični zakonik i osiguraju dodatnu zaštitu novinara, nije bilo sličnih inicijativa. (C3)

Generalne preporuke⁵:

- Pokrenuti izmjene Zakona o elektronskim medijima kako bi se obezbijedilo održivo finansiranje lokalnih javnih emitera, kao i njihova urednička nezavisnost i to promjenom načina izbora njihovih upravljačkih tijela – savjeta;
- S obzirom na to da bi medijska koncentracija trebalo da se reguliše i u smislu uticaja vlasnika na uređivačke politike, u Zakonu o medijima treba usvojiti mehanizme koji osiguravaju uredničku nezavisnost redakcija i pravnu zaštitu novinara kada dođe do promjene vlasništva i/ili uređivačke politike;
- Novim Zakonom o medijima trebalo bi propisati jasne kriterijume za pomoć komercijalnim elektronskim i štampanim medijima pošto su raniji fondovi ukinuti;
- Novi Zakon o medijima treba da propiše jasne kriterijume i za oglašavanje javnog sektora u medijima kako bi se povećala transparentnost ali i da obezbijedi punu transparentnost vlasništva u medijima;
- Ojačati zakonska ovlašćenja Agencije za elektronske medije kako bi mogla da sankcioniše portale koji se ne registruju ali i izriče kazne za prekršaje elektronskim medijima;
- Ojačati mehanizme samoregulacije u Crnoj Gori kako bi se podigli i profesionalni standardi;
- Izmijeniti Zakon o slobodnom pristupu informacijama pošto postojeći ograničava pristup velikom broju informacija od javnog značaja;
- Okončati pregovore o novom Granskom kolektivnom ugovoru u oblasti medija s ciljem poboljšanja ekonomskog položaja medijskih radnika;
- Pojačati napore na rješavanju starih slučajeva napada na novinare pošto mnogima od njih prijete zastara 2019. godine.

⁵ Ove generalne preporuke su razvijene na osnovu razgovora sa članovima Glavnog odbora Sindikata medija Crne Gore. One predstavljaju samo opšta načela na kojima će Sindikat medija u budućnosti razvijati svoje inicijative i aktivnosti u lobiranju za unaprijeđivanje medijskih i novinarskih sloboda i kao takve će se nadograđivati, dopunjavati i konkretizovati.

Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara

Set Indikatora nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu razvijen je kako bi ispunio specifične potrebe i ciljeve novinarskih udruženja i sindikata za zagovaranje većih medijskih sloboda u njihovim zemljama i za bolje uslove i slobodu novinarskog rada. U posljednjih nekoliko godina, nekoliko međuvladinih i međunarodnih organizacija usvojilo je smjernice o metodologiji za komparativnu procjenu medijskih sloboda i bezbjednosti novinara u različitim zemljama. Među najpoznatijim procjenama ili metodologijama su one koje su objavile sljedeće organizacije:

- Savjet Evrope: Indikatori za medije u demokratiji⁶
- Evropska komisija
- UNESCO: Indikatori medijskog razvoja (MDI)⁷ i Indikatori bezbjednosti novinara: Nacionalni nivo⁸
- USAID - IREKS: Indeks održivosti medija⁹
- Freedom House: Anketa o slobodi štampe¹⁰
- BBC World Service Trust: Inicijativa za razvoj medija u Africi¹¹
- Komitet za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima¹²
- Reporteri bez granica: Svjetski indeks slobode štampe¹³

6 Dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17684&lang=en>

7 Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001631/163102e.pdf>

8 Dostupno na: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/images/Themes/Freedom_of_expression/safety_of_journalists/JSI_national_eng_20150820.pdf

9 Dostupno na: <https://www.irex.org/resource/media-sustainability-index-msi-methodology>

10 Dostupno na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press-2015/methodology>

11 Dostupno na: http://downloads.bbc.co.uk/worldservice/trust/pdf/AMD/AMD_summary_Report.pdf

12 Vidi više na: <https://www.cpj.org/>

13 Dostupno na: <https://rsf.org/index2014/en-index2014.php>

Pored navedenih metodologija, posebna pažnja je posvećena strateškom okviru Evropske komisije usmjerenom na procjenu ispunjenja političkih ciljeva u oblasti slobode izražavanja i integriteta medija. Ovaj okvir je prikazan u Smjernicama Generalnog direktorata za podršku EU u oblasti sloboda i integriteta medija u zemljama proširenja, 2014-2020. Smjernice su od ključne važnosti za mrežu novinarskih udruženja u regionu jer su uzeti u obzir zajednički kontekstualni problemi u vezi sa slobodom medija u regionu i, stoga, predstavljaju osnovu za nacionalni i regionalni pristup rješavanja zajedničkih problema. Pored toga, značaj ovog dokumenta za novinarska udruženja dolazi iz činjenice da su i ona sama prepoznata u Smjernicama kao jedan od ključnih pokretača medijskih reformi u regionu.

Uzete kao cjelina, navedene metodologije i smjernice nude dobru polaznu tačku za definisanje indikatora u skladu sa potrebama i prioritetima nacionalnih udruženja novinara (NUN) na Zapadnom Balkanu. Međutim, većina njih su osmišljene kako bi zadovoljile ciljeve međunarodnih organizacija i više su fokusirane na otkrivanje uporednih nacionalnih podataka i opštih svjetskih trendova o slobodi medija. Nakon razmatranja svih ovih dokumenata, uzeti su u obzir samo oni indikatori koji odražavaju specifičnu perspektivu NUN-a u zalaganju za bolju zaštitu rada novinara i slobode u njihovim zemljama. Glavni fokus stavljen je na sprovođenje pravnih garancija slobode izražavanja i nezavisnosti medija, u nizu faktora koji sprečavaju novinare da slobodno vrše svoj svakodnevni rad u redakcijama i na uslove pod kojima novinari mogu biti sigurni i zaštićeni od zastrašivanja, zlostavljanja ili nasilja.

Indikatori stepena medijskih sloboda i integriteta medija na Zapadnom Balkanu podijeljeni su u tri kategorije pri čemu se svaka kategorija sastoji od niza indikatora:

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

A.1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li ih efikasno sprovodi u praksi?

A.2 Da li Zakon o kleveti izaziva „zastrašujući“ efekat među novinarima?

A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?

A.4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/ki zagarantovana zakonom?

A. 5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?

A. 6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?

Položaj novinara/ki u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure

B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebjava kako bi se ograničila njihova sloboda?

B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?

B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u Javnom servisu?

B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?

B.5 Koliku slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?

Bezbjednost novinara

C.1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?

C.3 Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?

A

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

Izmjena dijela medijskih zakona je u toku, a tokom 2019. godine se očekuju i izmjene Zakona o elektronskim medijima, koje bi trebalo da obezbijede održivost lokalnih javnih emitera. U Crnoj Gori je registrovano 35 elektronskih publikacija – portala. Politički pritisci na Savjet Agencije za elektronske medije, zbog smjene njegovog člana, ugrozile su nezavisnost tog regulatora. Oglašavanje javnog sektora je i dalje netransparentno i usmjereno ka medijima bliskim vlasti. Ponovo je uspostavljen politički uticaj vladajuće partije na Radio televiziju Crne Gore u kojoj je došlo do smjene generalne direktorice, gotovo svih urednika i dva člana Savjeta te medijske kuće. Od kada je dekriminalizovana kleveta pa do sredine 2017. godine crnogorski sudovi su radili na 109 predmeta za nadoknadu štete zbog povrede časti i ugleda, a tužbeni zahtjevi su iznosili više od milion eura. Svaki peti novinar nema slobodu da bude član sindikata, a ipak više njih je učlanjeno u sindikate nego u udruženja. Neznatno je smanjen broj zaposlenih u medijskom sektoru. Registrovan je slučaj u kome su policijski službenici od novinara tražili da otkriju izvor informacija. Novinari vide Tužilaštvo kao najmanje transparentnu instituciju.

A.1 Da li nacionalno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li ih efikasno sprovodi u praksi?

Pravo na slobodu izražavanja garantuje Ustav Crne Gore, a tim pitanjem se bave i zakoni koji regulišu tu materiju: Zakon o medijima, Zakon o radio-difuziji i Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televiziji Crne Gore (RTCG), kao i usvojene konvencije.

Sa izradom medijske strategije se, iako je najavljena još u oktobru 2016¹⁴, nije počelo ali se radi na izmjeni Zakona o medijima kao i Zakona o nacionalnom javnom emiteru RTCG kako bi se, povećala nezavisnost i smanjila mogućnost uticaja na Javni servis¹⁵, a predložena je i nova organizaciona šema, prije svega uvođenje upravnog odbora¹⁶. Najavljeno je da će se sa izmjenama Zakona o elektronskim medijima početi u januaru 2019. godine.

I Zakon o medijima i Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG bi trebalo da budu usvojeni krajem godine, a u izradi njihovih predloga su bile uključene sve zainteresovane strane. Zakon o medijima će se mijenjati detaljno i planirane su novosti kada je u pitanju registracija medija, transparentnost vlasništva, evidencija novca koji mediji dobijaju po osnovu marketinga ali i osnivanje fonda za pluralizam medija u koji bi bilo izdvajano 0,03% državnog budžeta i iz kojeg bi novac dobijali svi komercijalni mediji. Usvojena je i većina zahtjeva Sindikata medija koji su se ticali povećanja autonomije novinara u odnosu na njihove tekstove i intervencije koje urednici mogu da unose, a suprotne su Kodeksu i stavovima autora¹⁷. Međutim, nisu usvojeni predlozi Sindikata medija koji su se odnosili na uvođenje obaveze medija da imaju statut u kojem bi bio preciziran način imenovanja glavnog i odgovornog urednika, kao i uvođenje garancija da će tekst koji je u javnom interesu biti objavljen bez obzira na stav vlasnika. To je bio pokušaj da se smanje autocenzura, cenzura i uticaj vlasnika na uređivačku politiku na šta su

ukazali i eksperti Savjeta Evrope¹⁸ ističući da je ta pojava crnogorska specifičnost, ali na nivou Radne grupe nije bilo razumjevanja za te ideje.

U skladu sa Pravilnikom o elektronskim publikacijama (portalima)¹⁹ registrovano je ukupno 35 portala²⁰ ali broj onih koji su aktivni je mnogo veći. Nema sankcija ako se portali ne registruju. Mediji nisu obavještavali da su tokom prethodne godine bili mete hakerskih napada ili da im je korišćenje Interneta na bilo koji način onemogućavano.

Agencija za elektronske medije (AEM), koja je definisana zakonom kao nezavisno regulatorno tijelo za audiovizuelne medijske usluge „djeluje u izuzetno izazovnom okruženju“²¹ jer su im nadležnosti ograničene zbog nedostataka u zakonu ali i nemogućnosti da djelotvorno kontrolišu i sankcionišu medije. Postoji ozbiljno preklapanje nadležnosti između samoregulacije i zakonske regulacije audiovizuelnih medija, a eksperti Savjeta Evrope i Evropske komisije su, između ostalog, preporučili da se AEM-u vrate nadležnosti za vršenje inspekcije i mogućnost da izriče adekvatne i proporcionalne kazne za sve prekršaje koji se mogu nedvosmisleno utvrditi i za koje nije potrebno sudsko razmatranje. Uticaj politike na funkcionisanje AEM-a je bio očigledan prilikom smjene člana Savjeta AEM-a Darka Ivanovića²². Da se na taj način podriva nezavisnost regulatora ukazano je i u Izvještaju Evropske komisije²³.

I kada je u pitanju oglašavanje javnog sektora u medijima Evropska komisija je izrazila zabrinutost i konstatovala da i dalje postoji prostor za zabrinutost²⁴ zbog netransparentne raspodjele novca, što su konstatovali i eksperti Savjeta Evrope u svojoj analizi. Oni su istakli da generalno postoji saglasnost da godišnje tržište za privatno oglašavanje iznosi oko 10 miliona eura ali da to nije dovoljno da bi mediji funkcionisali²⁵. U analizi eksperata se navodi:

14 „Ekspoze mandataru za sastav Vlade CG Duška Markovića na sjednici Skupštine CG“, Vlada Crne Gore, posljednji put izmijenjeno novembar 28, 2016, pristupljeno septembar 2, 2018: <http://www.gov.me/vijesti/167232/Ekspoze-mandataru-za-sastav-Vlade-CG-Duska-Markovica-na-sjednici-Skupstine-CG.html>

15 I.P. „Izmjenama zakona do pune nezavisnosti RTCG“, Portal RTCG, februar 02, 2018, pristupljeno jun 30, 2018: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/194419/izmjenama-zakona-do-pune-nezavisnosti-rtcg.html>

16 Nataša Mitrović, „Upravni odbor – put u dvovlasće?“, Portal RTCG, jul 22, 2018, pristupljeno jul 30, 2018: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/209713/upravni-odbor--put-u-dvovlasce.html>

17 „Povodom dana novinara poslanicima dostavljeni predlozi za izmjene medijskih zakona“, Sindikat medija Crne Gore, posljednji put promijenjeno januar 23, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/236-povodom-dana-novinaru-poslanicima-dostavljeni-predlozi-za-izmjene-medijskih-zakona>

18 Savjet Evrope, *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za uskladjivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*, 2017, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

19 Savjet Agencije za elektronske medije Crne Gore, *Pravilnik o elektronskim publikacijama*, (Podgorica: Agencija za elektronske medije, 2016)

20 Jadranka Vojvodić, intervjuisala Marijana Camović, jul 26, 2018.

21 Savjet Evrope, *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za uskladjivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*, 2017, str. 8, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

22 Vijesti online, „DPS nastavio po svome: Razrijesili Ivanovića“, decembar 27, 2017, pristupljeno 25 jun, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/dps-nastavio-po-svome-razrijesili-ivanovica-969357>

23 Evropska komisija, *Izvještaj za Crnu Goru za 2018*, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/lzvie%5%A1taj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

24 Ibid, str. 27.

25 Savjet Evrope, *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za uskladjivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*, 2017, str. 21, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

„Mnogi emiteri sa kojima su eksperti razgovarali, kao i neke političke ličnosti, iznijeli su mišljenje da na crnogorskom tržištu ima previše emitera, više nego što samo tržište može da apsorbuje. Kanali koji se smatraju suvišnim razlikuju se, naravno, u zavisnosti od osobe sa kojom je razgovarano. Međutim, neki manje pristrasni posmatrači slažu se da neke medijske kuće opstaju samo zahvaljujući velikodušnosti Vlade, koja navodno usmjerava oglašavanje institucija javnog sektora i subvencije medijskim grupama koje su u poteškoćama a koje su naklonjene njihovim stavovima i politikama.“²⁶

Dodaju da činjenica da pojedine novine dobijaju značajnu količinu oglašavanja od strane institucija javnog sektora, dok druge ne dobijaju gotovo ništa, predstavlja zabrinutost u pogledu poštene konkurencije na tržištu.

Ne postoje posebne medijske subvencije ali država pomaže medije tako što je stopa poreza na dodatu vrijednost (PDV) niža i iznosi 7 odsto²⁷ (umjesto 21 odsto).

Mediji na jezicima nacionalnih manjina finansiraju se na način propisan Zakonom o manjinskim pravima i slobodama²⁸. Od prošle godine ni ovi, kao ni ostali mediji, ne mogu da računaju na finansiranje njihovih programa novcem od dijela prihoda za igre na sreću. Jedini izvor finansiranja za ove medije je kroz Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. U ovaj Fond se sliva najmanje 0,15% državnog budžeta, koji se raspoređuje javnim konkursom. Posljednji takav konkurs raspisan je u prvoj polovini 2017. godine, kada je za 67 projekata raspodijeljeno ukupno 292.926 eura²⁹. Na veb stranici Fonda se ne mogu naći informacije o konkursima tokom 2018. godine. Kada su u pitanju mediji na jezicima nacionalnih manjina, jedino se nedjeljnik „Koha javore“, koji se izdaje u okviru Nacionalnog savjeta Albanaca u Crnoj Gori, finansira iz državnog budžeta, konkretno iz sredstava opredijeljenih Skupštini³⁰. Naime, nakon što je dnevni list „Pobjeda“ privatizovan 2014. godine, Skupština je donijela odluku da će finansirati dalje izlaženje Koha javore, koji je izlazio uz taj list.

Formalna nezavisnost uredništva i institucionalna autonomija Javnog servisa (RTCG) predviđena je Zakonom o RTCG, iz jula 2017. godine, i Statutom RTCG, ali politički

uticaj na ovaj mediji je ponovo aktuelizovan, što je konstatovala i EK³¹. Nakon što je došlo do smjene menadžera i urednika na proljeće 2016, isto je urađeno dvije godine kasnije kada je prvo u decembru 2017. smijenjen član Savjeta Goran Đurović³² zbog navodnog konflikta interesa. Nekoliko sedmica kasnije iz istog razloga je smijenjen član Savjeta Nikola Vukčević³³, a u martu 2018. sa mjesta predsjednika Savjeta je sklonjen Vladimir Pavičević³⁴. Savjet je smijenio i kompletan menadžment koji je imenovao nove urednike³⁵. Rezultat tih, i smjena u Savjetu AEM-a, su sudski postupci koje su pokrenuli svi koji su razriješeni³⁶.

Formalni razlog za smjenu generalne direktorke RTCG Andrijane Kadije, koja je dugo prije toga bila na udaru formalnih i neformalnih predstavnika vladajuće partije, je nađen u projektnom ugovoru Javnog servisa sa NVO Centar za građansko obrazovanje, koji je finansirala Evropska delegacija u Crnoj Gori, a u kojem je, navodno, dato ovlaštenje nevladinoj organizaciji da utiče na uređivačku politiku³⁷. Članovi Savjeta RTCG i AEM su smijenjeni odlukama Skupštine koja nije željela da sačeka mišljenje sudova koji su naknadno utvrdili da je zapravo nepravilno postupljeno prilikom primjene Zakona o sprječavanju korupcije.

„Sam Zakon o sprječavanju korupcije nije jasan i unutar njega ne postoji jasna klasifikacija odnosno rangiranje težine prekršaja. Zato se dešava da se određeno kršenje Zakona kod nekoga tretira kao običan prekršaj, što za posljedicu ima izricanje neke novčane kazne od nekoliko stotina eura, dok kod nekoga može da ukazuje, u identičnoj situaciji, i prestanak javne funkcije“.³⁸

Sekulović je rekao da se Zakon nije poštovao do kraja jer je, bez obzira da li su Vukčević ili Đurović bili u konfliktu interesa, trebalo sačekati pravosnažnost odluke.

26 Ibid, str 21.

27 Medijsko vlasništvo i finansiranje medija u Crnoj Gori, (Podgorica: Institut za medije Crne Gore, 2015), pristupljeno maj 15, 2018: [http://www.mminstitute.org/files/Medjsko%20vlasnistvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20\(1\).pdf](http://www.mminstitute.org/files/Medjsko%20vlasnistvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20(1).pdf)

28 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, član 12.

29 „Odluka o drugoj (II) raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2017.godinu.“, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, posljednji put promijenjeno jul 21, 2017: <http://www.fzm.me/v/index.php/naslovnad>

30 Odluka o izdavanju i finansiranju javnog glasila nedjeljnika na albanskom jeziku „Koha javore“, Službeni list Crne Gore br. 1/2015

31 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str.27, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/Izveje%20i%20napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

32 Nemanja Živaljević, „Đurović razriješen članstva u Savjetu RTCG, Andrija i Genci protiv“, FosMedia, decembar 29, 2017, pristupljeno jun 20, 2018: <https://fosmedia.me/infos/politika/durovic-razrijesen-clanstva-u-savjetu-rtcg-andrija-i-genci-protiv>

33 Ivan Čadenović, „RTCG između objektivnog i političkog“, Vijesti, novembar 24, 2017, pristupljeno jun 20, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/rtcg-izmedu-objektivnog-i-politickog-964482>

34 „Smijenjen predsjednik Savjeta RTCG“, Safe Journalists, posljednji put promijenjeno mart 20, 2018: <http://safejournalists.net/me/smijenjen-predsjednik-savjeta-rtcg/>

35 IN4S, „Smijenjena Kadija: Nijesam korumpirana, nećete mi slomiti kičmu!“, IN4S, jun 7, 2018, pristupljeno 20 jun, 2018: <https://www.in4s.net/smijenjena-kadija-nijesam-korumpirana-necete-mi-slomiti-kicmu/?lang=lat>

36 Dan, „Darko Ivanović ide u Strazbur“, CDM, april 25, 2018, pristupljeno avgust 15, 2018: <https://www.cdm.me/hronika/darko-ivanovic-ide-u-strazbur/>

37 Fos Media, „Izmijenjen ugovor RTCG-a i CGO-a“, Fos Media, Maj 15, 2018, pristupljeno avgust 18, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/izmijenjen-ugovor-rtcg-i-cgo>

38 Sergej Sekulović, Intervjuisala Marijana Camović, jul 31, 2018.

„S obzirom na to da su tužbe Upravnom sudu bile najavljene, onda su se i desile, trebalo je čekati odluku Upravnog suda. Požurilo se i otvoren je prostor za sumnju da se radi ipak o primarno politički motivisanoj akciji i sistemskom propustu jer je Skupština preuzela ingerencije koje joj po Zakonu ne pripadaju”.³⁹

Sud je utvrdio i da je nezakonita ranija odluka Savjeta RTCG koji je 30. novembra 2016. smijenio generalnog direktora Rada Vojvodića⁴⁰ sa dužnosti zbog neodgovarajućeg poništenja konkursa za izbor direktora, kao i zbog ukidanja određenih programa i lošeg upravljanja. Vojvodić je prvostepeno dobio⁴¹ postupak protiv RTCG.

Savjet RTCG, u načelu, predstavlja društvo u cjelini, a njegove nadležnosti određene su Zakonom, Statutom RTCG ali i normativnim aktima RTCG. Takođe, Zakonom o Javnom servisu predviđa se i nezavisnost Savjeta.⁴²

Kada je u pitanju finansiranje Javnog servisa, Zakonom je definisano da on stiče sredstva iz budžeta Crne Gore, proizvodnjom i emitovanjem reklamnih sadržaja, proizvodnjom i prodajom emisija, filmova ili serija i nosača zvuka i slike, koji su u interesu javnosti, iz sponzorstva programskih sadržaja, organizovanjem koncerata i drugih priredbi, kao i iz drugih izvora⁴³. Iz budžeta Crne Gore se za ostvarivanje osnovne djelatnosti RTCG, kako je predviđeno novim Zakonom o javnom servisu, izdvaja 0,3% bruto domaćeg proizvoda. Sa Vladom je potpisan trogodišnji ugovor o finansiranju⁴⁴ Javnog servisa, vrijedan oko 40 miliona eura.

A.2 Da li zakon o kleveti izaziva „zastrašujući“ efekat među novinarima?

Od kada je, polovinom 2011. godine dekriminalizovana kleveta, naknada štete zbog povrede časti i ugleda ostvaruje se kroz građansku parnicu i na osnovu Zakona

o obligacionim odnosima⁴⁵. U Analizi medijskog sektora Savjeta Evrope i Evropske unije navodi se da je dekriminalizacija klevete bila pozitivan napredak, ali da je zakonodavstvo koje reguliše ovu oblast i praksa njegovog sprovođenja često neprijatelj slobode izražavanja „u smislu činjenice da je relativno lako tužiti za klevetu a relativno teško odbraniti se od takvih navoda“⁴⁶. U analizi se dalje navodi: „Slučajevi klevete moraju se pravilno rješavati i ne mogu se koristiti da se „utišaju” mediji. S tim u vezi, tužilaštvo Crne Gore je u obavezi da garantuje odgovarajuće, tačne i pravovremene informacije štiteći neophodnu transparentnost u slučajevima istraga protiv novinara.“⁴⁷

Crnogorski sudovi su, u periodu od 2011. do juna 2017. godine, ukupno radili na 109 predmeta koji su se ticali naknade štete po tužbi protiv novinara, odnosno medija, od kojih je traženo više od milion eura⁴⁸. U izvještaju Vrhovnog suda⁴⁹ navodi se da je riješeno 80 predmeta, da je tužba djelimično ili u potpunosti usvojena u 24 predmeta za koje je dosuđeno 45.300 eura. U izvještaju se navodi i da je u 19 predmeta tužbeni zahtjev odbijen, u 35 je tužba povučena, tri tužbe su rješenjem suda odbačene, a u jednom predmetu postupak je okončan „rješenjem o apsolutnoj nenadležnosti suda“⁵⁰. „U 29 predmeta postupci su u toku. U 72 predmeta odluke su pravosnažne. (...) Ako se posmatraju pojedinačni iznosi po presudama, onda se oni kreću od 500 do 2.000 eura, dok je u jednom predmetu dosuđeno 5.000, a u jednom 7.000 eura.“⁵¹

Iz Vrhovnog suda ističu da je primjetan blagi pad broja tužbi od 2011. godine. Dodaju i da je od ukupnog broja tužbi, u 13 slučajeva ona bila podnijeta i protiv medija i protiv novinara, dok su u svim ostalim slučajevima tuženi samo mediji. Samo u jednom slučaju oštećeni su tužili isključivo novinara, ali je ta tužba povučena. „Od navedenih 13 predmeta, u tri je djelimično usvojen tužbeni zahtjev, pri čemu su u ovim predmetima dosuđeni daleko niži iznosi od iznosa postavljenih tužbenim zahtjevima. U četiri predmeta odbijen je tužbeni zahtjev, u dva je povučena tužba, dok je postupak u toku u četiri predmeta.“⁵²

39 Ibid.

40 Ivan Čadenović, „Rade Vojvodić pušten niz vodu“, *Vijesti*, decembar 1, 2016, pristupljeno jul 30, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/rade-vojvodic-pusten-niz-vodu-914221>

41 Danilo Ajković, „FOS saznaje: Vojvodić nezakonito razriješen dužnosti generalnog direktora RTCG-a“, *Fos Media*, maj 29, 2018, pristupljeno jun 15, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/fos-saznaje-vojvodic-nezakonito-razrijesen-duznosti-generalnog-direktora-rtcg-0>

42 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, član 21.

43 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, član 15.

44 „Vlada će za finansiranje RTCG u naredne tri godine izdvojiti oko 40 miliona eura“, *Ministarstvo kulture*, poslednji put promijenjeno april 19, 2018: <http://www.mku.gov.me/rubrike/SektorME/184004/Vlada-ce-za-finansiranje-RTCG-u-naredne-tri-godine-izdvojiti-oko-40-miliona-eura.html>

45 Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, član 149.

46 Savjet Evrope, *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*, 2017, str. 91, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

47 Ibid, str 11.

48 Danilo Ajković, „FOS priča: Od novinara i medijskih kuća traženo više od milion eura!“, *Fos Media*, mart 25, 2018, pristupljeno mart 25, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/fos-prica-od-novinara-i-medijskih-kuca-trazeno-vise-od-milion-eura>

49 Vrhovni sud Crne Gore, *Izveštaj o primjeni Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u praksi Vrhovnog suda Crne Gore, januar 2015 – jul 2017*, str. 57, pristupljeno avgust 01, 2018: <http://sudovi.me/podaci/vrhrs/dokumenta/8601.pdf>

50 Ibid.

51 Ibid.

52 Ibid, str 58.

Evropski sud za ljudska prava je krajem juna 2018. godine objavio Odluku⁵³ kojom je predstavka nezavisnog dnevnika Vijesti i direktora i suvlasnika tog medija Željka Ivanovića proglašena neprihvatljivom. Ivanović i Vijesti su se žalili da im je prekršena sloboda izražavanja pravosnažnom presudom kojom su obavezani da Milu Đukanoviću, predsjedniku vladajuće Demokratske partije socijalista i predsjedniku i premijeru Crne Gore u više navrata, plate 10.000 eura naknade štete zbog povrede časti i ugleda. Vijesti su pisale „da je on 'poslao svoje kerbere' da prebiju Ivanovića i da su on i njegova porodica 'biološka ili kriminalna' odgovorni za napad na Ivanovića u noći 1. septembra 2007, posle proslave desetogodišnjice rada Vijesti“⁵⁴.

„Evropski sud je utvrdio da su podnosioci predstavke iznijeli činjenične tvrdnje u odnosu na imenovanu osobu koje su bile podložne dokazivanju, a koje nisu dokazane. Utvrđeno je da postoji razlika između izjave da Đukanović snosi političku odgovornost za određeno okruženje i optužbe da je on lično poslao nekoga da fizički napadne Ivanovića. Zaključeno je i da je iznos bio srazmjernan šteti koja je u konkretnom slučaju nanijeta ugledu Đukanovića.“⁵⁵

Ovaj sud je odlučivao u još jednom slučaju u kome je policijski službenik Ekan Jasavić dobio spor protiv Crne Gore, jer mu je država povrijedila pravo na suđenje u razumnom roku. Naime, Jasavić je tužio državu nakon što je postupak protiv dnevnog lista Dan, koji je vođen pred podgoričkim Osnovnim i Višim sudom, trajao šest godina, jedan mjesec i sedam dana. On je Dan tužio u oktobru 2004. kada je tražio nadoknadu za nematerijalnu štetu zbog povrede časti i ugleda, koju je taj dnevni list „prouzrokovao objavljivanjem netačnih informacija o njemu u vezi sa slučajem Moldavka S.Č.“⁵⁶ Jasavić će, po nalogu iz Strazbura, od države dobiti 1.500 eura na ime nematerijalne štete, kao i 500 eura na ime troškova postupka.

Donijeta je i prvostepena presuda⁵⁷, nakon šest godina dugog procesa, u slučaju u kojem su zbog uvreda i govora mržnje novinarkе nedjeljnika Monitor Milka-Tadić Mijović i Milena Perović-Korać tužile tada državni dnevnik Pobjeda, ali ona nije u njihovu korist.

Iz Savjeta Evrope ističu da je broj tužbi zbog povrede prava ličnosti i dalje visok, da novinarima i medijima štete visoki iznosi nadoknade i to što sudovi još nijesu sproveli praksu da javne ličnosti i funkcioneri moraju imati viši prag tolerancije na kritiku. To sve, dodaju, može dovesti do autocenzure među poslenicima javne riječi „jer mediji za koje rade nemaju resurse za borbu pravnim sredstvima“⁵⁸.

Da je broj tužbi zbog klevete i dalje visok ukazuju i iz Evropske komisije u svom Izvještaju za 2018. godinu. To, kako ističu, ukazuje na „slabe mehanizme samoregulacije“⁵⁹.

Samoregulaciju u Crnoj Gori sprovode Medijski savjet za samoregulaciju, koji obuhvata 19 medija, Savjet za lokalnu štampu, kao i ombudsmeni dnevnih listova Vijesti i Dan i nedjeljnika Monitor. Upravo se zbog toga, prema riječima eksperata, može reći da crnogorski mediji vode računa o poštovanju profesionalnih i etičkih standarda. Profesorica Nataša Ružić smatra da su mediji napredovali u određenim oblastima, jer se, na primjer, u medijima ne mogu više vidjeti tijela žrtava saobraćajnih nesreća u krupnom planu ili naslovnice sa šokantnim fotografijama sa mjesta zločina.

„Međutim, i dalje ostaju vidljivi brojni etički problemi. Medijska samoregulatorna tijela se ne oglašavaju prečesto zbog kršenja etičkog kodeksa, već isključivo u nekim ekstremnim situacijama. Mislim da su samoregulatorna tijela 'suviše tiha i gotovo nevidljiva' i ne bi trebali reagovati samo u slučajevima žalbi građana.“⁶⁰

Prema njenim riječima, jedinstveno samoregulatorno tijelo bi bilo idealno rješenje, ali je, obzirom na polarizovanost savremenog tržišta to nemoguće. Objašnjava da na velikim tržištima postoji nekoliko samoregulatornih tijela, ali da je na malom medijskom tržištu i u maloj zemlji to potpuno nepotrebno.

„Da bi se stanje popravilo neophodno je da sami novinari poželeva da se bore za svoju profesiju. Novinari bez obzira na uređivačku politiku medija treba da shvate da su na istoj strani kada je u pitanju samoregulacija jer se bore isključivo za kvalitetno novinarstvo i profesionalne i etičke standarde. U suprotnom, alternativni mediji će preuzeti ulogu main-stream medija.“⁶¹

53 Evropski sud za ljudska prava, Odluka u slučaju br. 24387/10, jun 05, 2018, pristupljeno jul 15, 2018: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#f%22itemid%22%22001-184463%22>

54 „28/6/2018 Odluka: Ivanović i Vijesti protiv Crne Gore (24387/10)“; Akcija za ljudska prava, poslednji put promijenjeno jun 28, 2018, pristupljeno jul 15, 2018: <http://www.hraction.org/2018/06/28-6-2018-odluka-ivanovic-i-vijesti-protiv-crne-gore-24387-10/>

55 Ibid.

56 Danilo Ajković, „FOS priča: Jasavić dobio Crnu Goru pred Strazburom“, Fos Media, avgust 07, 2018, pristupljeno avgust 07, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/fos-prica-jasavic-dobio-crnu-goru-pred-strazburom>

57 Maja Boričić, „Presuda je nova uvreda“, Vijesti, septembar 04, 2018, pristupljeno septembar 04, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/presuda-je-nova-uvreda-1002792>

58 Savjet Evrope, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, str. 91, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

59 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str.27, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/Izvjeste%20A1taj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

60 Nataša Ružić, Intervjuisala Bojana Laković-Konatar, jul 29, 2018.

61 Ibid.

Sličnog je mišljenja i Paula Petričević, ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vijesti i nedjeljnika Monitor. Kako je kazala, samoregulacija ima efekta samo ako je mediji doživljavaju i tretiraju ozbiljno „od toga da finansiraju oblik samoregulacije za koji su se odlučili, do toga da uvijek objavljuju odluke kojima se žalba usvaja, odnosno žalbe koje konstatuju povredu Kodeksa od strane tog medija“⁶². „Ova praksa je od presudne važnosti za poštovanje etičkih standarda jer pokazuje spremnost medija da prihvati odgovornost, prizna svoje greške i minimizira njihovo ponavljanje ubuduće.“⁶³

Iz Evropske komisije ističu da samoregulatorna tijela i dalje odražavaju ukupnu polarizaciju medijske scene u Crnoj Gori, te da treba unaprijediti dijalog između različitih mehanizama samoregulacije „s ciljem da se dalje poboljšaju profesionalni standardi u medijskom izvještavanju“⁶⁴.

Istraživanje sa novinarima je pokazalo da mogućnost tužbe zbog klevete utiče izuzetno ili veoma na rad skoro svakog drugog novinara (49,2%). Nešto više od 21% anketiranih kazalo je da ta mogućnost djelimično utiče na njih, dok je skoro 19% njih reklo da mogućnost tužbe zbog klevete utiče slabo ili uopšte ne utiče na njihov rad.

A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima prije i tokom izborne kampanje?

U Crnoj Gori je trenutno registrovano oko 110 medija⁶⁵. I dok medijska scena ostaje veoma polarizovana⁶⁶, nema velike raznolikosti medijskog sadržaja. „Nedostatak obuke i neprofesionalno ponašanje novinara u kombinaciji sa političkim i ekonomskim uplitanjem i malim novinarskim platama povremeno su doprinosili pristrasnom izvještavanju.“⁶⁷

Tokom tri mjeseca 2018. godine izlazio je dnevni list Sloboda ali nije uspio da se pozicionira na tržištu pa je ugašen.

„Sloboda je u samom startu bila osuđena na neuspjeh zato što su pojedini prodajni lanci odbijali da uvedu kod pod kojim će da prodaju novine tako da one nisu mogle ni biti prodavane. Brojni vlasnici prodavnica i kioska su odbijali da izlože Slobodu. Jedini motiv koji mogu da prepoznam je to što je Sloboda bila ćirilčna i nacionalno obojena“.⁶⁸

Medijsko praćenje predizborne kampanje predviđeno je Zakonom o nacionalnom javnom emiteru RTCG i Zakonom o izboru odbornika i poslanika⁶⁹. Zakonski je definisano i da AEM ima obavezu da nadgleda da li elektronski mediji rade u skladu sa zakonskim okvirom, i ima pravo da izdaje upozorenja, izriče kazne ili privremeno ili trajno suspenduje licencu.

Nakon parlamentarnih izbora 2016. godine Misija za posmatranje izbora OEBS/ODIHR-a ukazala je da Zakon o elektronskim medijima ne uređuje konkretno praćenje izborne kampanje, već definiše opšte standarde programskog sadržaja i plaćenih oglašavanja. „Bilo bi korisno izmijeniti postojeći zakonski okvir za medije u dijelu koji se tiče definisanja političkog oglašavanja.“⁷⁰

Tragom tih preporuka Skupština Crne Gore usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim medijima⁷¹ u decembru 2017. godine. Zakon je dopunjen poglavljem koje se bavi političkim oglašavanjem i izbornom kampanjom i njime je definisano političko oglašavanje i propisano da se ono „ne uračunava u dozvoljeno vrijeme trajanja oglašavanja“⁷². Osim toga, dopune predviđaju i obavezu Savjeta Agencije za elektronske medije da usvaja propis kojim se bliže uređuju uslovi za realizaciju prava i obaveza emitera kada su u pitanju izborne kampanje i političko oglašavanje. Taj propis treba da usvoje najkasnije sedam dana od dana raspisivanja izbora. Ovim dokumentom predviđena je i posebna procedura podnošenja prigovora u vezi sa radom emitera, a definisani su i rokovi za rješavanje tih prigovora.

Posmatračka misija je 2016. godine, monitoringom medija utvrdila da su se mediji uglavnom fokusirali na praćenje kampanje, a manje nudili analize kampanji i programa. „Savjetuje se da javni mediji učine dodatne napore za aktivno praćenje kampanje na nepristrasan i profes-

62 Paula Petričević, *Intervjuisala Bojana Laković-Konatar*, avgust 13, 2018.

63 *Ibid.*

64 *Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018*, str.29, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/lzvjec5%Ataj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

65 *Registar Agencije za elektronske medije pokazuje da na medijskom tržištu Crne Gore funkcioniše 11 komercijalnih televizija, 34 komercijalna radio emitera, 35 elektronskih publikacija (portala), 4 lokalne televizije, 14 lokalnih radio stanica, dva neprofitna radio emitera, kao i Javni servis – Radio i televizija Crne Gore u čijem je sastavu 5 medija. Takođe, u Crnoj Gori izlaze četiri dnevne novine i jedan nedjeljnik, dok je tokom 2018. godine izlazila i dnevna novina Sloboda.*

66 *Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018*, str. 5, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/lzvjec5%Ataj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

67 *State department, Izvještaj o ljudskim pravima za Crnu Goru za 2017, 2018*, pristupljeno avgust 15, 2018: <https://me.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/250/lzvjec5%Ataj-o-ljudskim-pravima-za-crnu->

GORU-2018.pdf

68 *Gojko Raičević, Intervjuisala Marijana Camović*, jul 25, 2018.

69 *Zakon o izboru odbornika i poslanika*, član 6.

70 *OSCE/ODIHR, Crna Gora Parlamentarni izbori 2016 - Konačni izvještaj Posmatračke misije*, januar 25, 2017, pristupljeno jun 25, 2018: <https://www.osce.org/me/odihr/elections/montenegro/295781?download=true>

71 *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim medijima*, Službeni list Crne Gore, broj 92/17.

72 *Ibid.*, član 96a

onalan način, umjesto oslanjanja na materijale koje dostavljaju političke stranke.“⁷³

Sa druge strane, monitoring medija tokom predsjedničkih izbora 2018. godine, koji je radilo AEM, pokazalo je da je količina medijskog predstavljanja na televiziji bila dva do dva i po puta veća u odnosu na radio. „Dvije trećine medijskog predstavljanja kandidata na televiziji je izvršeno kroz informativne ili posebne emisije o predsjedničkim izborima. Politička komunikacija putem radija je primarno vođena kroz kratke oglasne sadržaje.“⁷⁴

Iz Agencije navode da nijesu primili ni jedan prigovor kandidata na rad elektronskih medija, ali ističu da emiteri nijesu koristili oznake „plaćeni“ ili „besplatni“ politički oglas, već su za plaćene oglase koristili oznaku „politički marketing“.

Analiza Centra za građansko obrazovanje pokazala je da su, u periodu od 15. marta do 15. aprila 2018. godine mediji plasirali 4.534 objave o predsjedničkim izborima, te da je najviše tih objava bilo na online medijima (55%). „Negativna kampanja je bila nešto zastupljenija (30,4%), u odnosu na pozitivnu (25%), a podatak pokazuje da su se i mediji pri izvještavanju više fokusirali na međusobne kritike i napade između kandidata.“⁷⁵

A.4 Da li je sloboda rada i udruživanja novinara/ki garantovana zakonom?

U toku posljednjih godinu dana nije bilo ozbiljnijih inicijativa za uvođenjem licenci ili dozvola za rad novinara. To ko će biti novinar i dalje određuju same medijske kuće, najčešće internim oglasima.

Istraživanje je pokazalo da je svaki četvrti novinar bio uskraćen da izvještava sa određenih mjesta ili događaja jer nije imao akreditaciju. Sa druge strane, 65% njih nije imalo ovakvih problema. Tako je Koalicija za 21. vijek, koju su činile dvije političke partije, Demokrate i URA, od-

bila da akredituje predstavnike portala Fos media da iz njihovih prostorija izvještavaju nakon zatvaranja biračkih mjesta za lokalne izbore u Podgorici, koji su se održali krajem maja 2018. godine. Akreditovanje novinarske ekipe je, kako su obrazložili, odbijeno „zbog izrazito neprofesionalnog, zlonamjernog, pristrasnog i netačnog izvještavanja prije i tokom izborne kampanje“⁷⁶.

U Crnoj Gori funkcioniše više udruženja medija koji djeluju na lokalnom i nacionalnom nivou, a među njima su i Asocijacija komercijalnih elektronskih medija Crne Gore, Udruženje lokalnih servisa, Unija lokalnih javnih emitera Crne Gore, Udruženje nezavisnih elektronskih medija. Interese novinara štiti nekoliko profesionalnih udruženja, koja su vrlo neaktivna, a neka od njih su i ispolitizovana. Trenutno u Crnoj Gori funkcionišu Udruženje profesionalnih novinara Crne Gore, Udruženje novinara Crne Gore i Društvo profesionalnih novinara Crne Gore.

Anketirane novinare/ke smo pitali da li su slobodni da se učlane u neko udruženje novinara i da li su dio nekog od njih. Sudeći po rezultatima ankete, novinari su uglavnom slobodni da se učlane u udruženje novinara i to je ocijenilo čak 75% anketiranih. Ipak, samo je 23,5% njih kazalo da su učlanjeni u neko od udruženja, dok čak 75% anketiranih nije dio nekog udruženja novinara jer je generalno mišljenje da ona ne mogu popraviti njihov položaj.

Radna, a dijelom i profesionalna, prava novinara štite i sindikati, u prvom redu Sindikat medija Crne Gore (SMCG) koji okuplja više od polovine zaposlenih u medijskom sektoru. Osim SMCG, postoji još i Sindikat informativne grafičke i izdavačke djelatnosti u koji je učlanjen dio zaposlenih u medijima. Predstavnici ova dva sindikata su sredinom 2018. godine potpisali Sporazum o jedinstvenom i zajedničkom nastupu, kojim su predviđene aktivnosti koje će omogućiti bolji položaj zaposlenih u medijima⁷⁷. U javnosti nije zabilježen slučaj prijetnji i formalnih pritisaka na rad sindikalnih predstavnika i predstavnika udruženja novinara. Nema informacija o formalnim zabranama ili pritiscima na zaposlene da ne budu dio sindikata, ali kolege svjedoče o neformalnim prijetnjama ukoliko se učlane u sindikat.

Svaki peti novinar nije slobodan da se učlani u sindikat, pokazala je ovogodišnja anketa. Čak 8% anketiranih na pitanje „Da li ste slobodni da se učlanite u neki od sindikata?“ odgovorilo je „Ne znam“, što može ukazivati na činjenicu da oni imaju strah od posljedica koje bi „otvoreni

73 OSCE/ODIHR, *Crna Gora Parlamentarni izbori 2016 - Konačni izvještaj Posmatračke misije*, januar 25, 2017, str. 16, pristupljeno jun 25, 2018: <https://www.osce.org/me/odihr/elections/montenegro/295781?download=true>

74 Agencija za elektronske medije Crne Gore, *Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za izbore za predsjednika Crne Gore održane 15. aprila 2018. godine*, april 23, 2018, pristupljeno avgust 01, 2018: <http://aemcg.org/wp-content/uploads/2018/04/Izje%25%20Altaj-o-medijskom-predstavljanju-za-Predsjedni%C4%8Dke-izbore-2018-april-2018.pdf>

75 Centar za građansko obrazovanje (CGO), *SPiNoFAKT 2 – političko oglašavanje između spina i činjenica - Izvještaj o medijskom monitoringu predsjedničkih izbora 2018 u Crnoj Gori (Podgorica: CGO, 2018)*, str. 47, pristupljeno: jun 21, 2018: <http://media.cgo-cce.org/2018/06/Spinofact-2-publikacija-08-06-2018.pdf>

76 Fos Media, „Koalicija Demokrate i URA odbila da akredituje FOS Media za izbornu noć“, Fos Media, maj 26, 2018, pristupljeno jun 15, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/koalicija-demokrate-i-ura-odbila-da-akredituje-fos-media-za-izbornu-noc>

77 „SMCG potpisao sporazum sa Sindikatom informativne, grafičke i izdavačke djelatnosti“, Sindikat medija Crne Gore, posljednji put izmijenjeno jun 25, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopštenja/274-smcg-potpisao-sporazum-sa-sindikatom-informativne-graficke-i-izdavačke-djelatnosti>

odgovor“ donio. Kada je u pitanju sindikalno angažovanje anketiranih, 38% je kazalo da su učlanjeni u neki od sindikata, dok je 60% njih kazalo da nije član ni jednog sindikata.

Podaci zvanične statističke kuće Monstat pokazuju da se iz godine u godinu broj zaposlenih u medijskom sektoru mijenja. Tako je nakon povećanja broja zaposlenih u 2016. godini⁷⁸, Monstat ponovo registrovao smanjenje tokom 2017. godine, pa prema zvaničnim podacima u crnogorskim medijima radi 1.350 ljudi⁷⁹. Do tog pada došlo je uglavnom zbog smanjenja broja zaposlenih u sektoru „proizvodnja i emitovanje TV programa“.

A.5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?

U Crnoj Gori nije bilo promjene propisa koji garantuju pravnu zaštitu novinarskih izvora, već se ona garantuje članom 21 Zakona o medijima. Najavljenim izmjenama tog Zakona pravo na zaštitu izvora će u potpunosti biti usaglašeno sa članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Povjerljivost izvora informacija uglavnom se poštuje, ali je bilo i slučajeva u kojima je od novinara traženo da otkriju svoje izvore, o čemu svjedoči i Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2018. godinu⁸⁰. Jedan od njih je i pozivanje novinara dnevnika Vijesti, Jelene Jovanović i Samira Adrovića na informativni razgovor. Naime, nakon što su sredinom 2017. godine objavili tekst⁸¹ o događaju u ulcinjskom tužilaštvu, bili su pozvani na informativni razgovor u policiji i od njih je traženo da otkriju od koga su saznali za događaj⁸², što su oni odbili. Početkom februara 2018. godine, Savjet za građansku kontrolu rada Policije ocijenio je da su, u ovom slučaju, policijski službenici „izvršili pritisak na imenovanu i sposobnost novinara da štiti povjerljivost izvora pa su time prekoračili službena ovlašćenja“⁸³.

„Savjet posebno ukazuje da Uprava policije u svim narednim slučajevima, sa posebnom pažnjom treba da cijeni navedene činjenice, domaće i međunarodne standarde i propise, kako ne bi bilo kojom sličnom radnjom ugrozili nesmetan rad novinara, posebno u dijelu pritiska na iste u otkrivanju izvora ili drugih radnji kojima se povrijeđuju lična i profesionalna prava novinara.“⁸⁴

Skoro svaki drugi anketirani novinar kazao je da ima veliku slobodu u izboru sagovornika sa kojima će raditi, dok je svaki četvrti novinar imao apsolutnu slobodu u tome. Skoro 57% anketiranih novinara veoma često ili uvijek održava kontakte sa izvorima informacija, nešto više od 23% njih taj kontakt održava ponekad, dok oko 12% anketiranih rijetko ili skoro nikada ne kontaktira izvore informacija.

A.6 Koji je nivo zaštite prava na pristup informacijama?

Nakon što su početkom maja 2017. godine usvojene izmjene i dopune Zakona o slobodnom pristupu informacijama⁸⁵, stanje u ovoj oblasti se znatno pogoršalo⁸⁶. Te izmjene su kritikovali brojni eksperti u oblasti slobodnog pristupa informacijama i to „zbog visokog stepena opštosti, nepreciznosti i njihove međusobne protivrječnosti“, što omogućava proizvoljna tumačenja i uskraćivanje pristupa informacijama. Prema riječima koordinatora pravnog programa nevladine organizacije Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS) Vuka Jankovića, spisak ograničenja pristupa informacijama je proširen što je „suprotno Ustavu Crne Gore i međunarodnim standardima“.

„U praksi je prisutan znatan porast broja odluka organa vlasti koji koriste manjkavost ovog zakona i ograničavaju pristup velikom broju informacija od javnog značaja. Takve izmjene omogućavaju uskraćivanje prava javnosti da zna u svakom slučaju kada neki organ propiše obavezu čuvanja tajne, jer se u tom slučaju na tražene informacije ne odnosi Zakon o SPI.“⁸⁷

Zato je, prema mišljenju MANS-a, potrebno što hitnije pristupiti izmjenama postojećeg Zakona i njegovom punom usklađivanju sa međunarodnim standardima i Ustavom Crne Gore. MANS je u 2017. godini podnio preko 9.000 zahtjeva za pristup informacijama, dok je u 2018. godini, do sada, podnijeto oko 7.500 zahtjeva. Ipak, državni organi su

78 Sindikat medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2017), str. 18, pristupljeno jun 6, 2018: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/11/Sindikat-medija-final-izvjestaj-2017.pdf>

79 Odgovor, Zavod za statistiku Crne Gore - Monstat, br. 01-830/2, mart 23, 2018.

80 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str. 27, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/Izvjecje%20o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

81 Jelena Jovanović, Samir Adrović, „Guzva u ulcinjskom tužilaštvu: Advokati jači od policije, spriječili hapšenje“, Vijesti, jul 08, 2017, pristupljeno jun 15, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/guzva-u-ulcinjskom-tuzilastvu-advokati-jači-od-policije-spriječili-hapsenje-945713>

82 Daniilo Mihajlović, „Policija saslušavala novinare “Vijesti”: Pitali ih za izvore“, Vijesti, jul 12, 2017, pristupljeno jun 15, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/policija-saslusavala-novinare-vijesti-pitali-ih-za-izvore-946258>

83 Zaključak, Savjet za građansku kontrolu rada policije, br. 33/8 – 17, mart 02, 2018, str. 2, pristupljeno avgust 08, 2018: <http://www.kontrolapolicije.me/sites/default/files/Izvjestaji/Ocjena%20gra%C4%99anske%20kontrola%20policije%20Policija%20prekorac%CC%8Cila%20>

ovlas%CC%8C%CC%8Ctenja%20prema%20novinar%20ND%20Vijesti%20J.Jovanovic%CC%8C%81.pdf

84 Ibid, str. 3.

85 Zakon o slobodnom pristupu informacijama, Službeni list Crne Gore, br. 030/17.

86 Vuk Janković, Intervjuisala Bajana Laković-Konatar, avgust 14, 2018.

87 Ibid.

im odbili pristup informacijama, u prosjeku, za svaki treći zahtjev. „Osnovi su razni – od toga da organ navodi da ne posjeduje traženu informaciju, ili se pak pristup informacijama zabranjuje. I dalje je prisutan visok procenat ‘čutanja administracije’, tako u oko 20% slučajeva nismo dobili bilo kakav odgovor od organa vlasti.“⁸⁸

U 2017. i 2018. godini objavljeno je po 8 istraživačkih priča na bazi informacija koje je dobila ova organizacija, posredstvom Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

„Naše iskustvo govori da se iz godine u godinu osjeća značajan pomak kada je riječ o korišćenju Zakona o SPI od strane novinara. Često se dešava da budemo kontaktirani od strane novinara kako bi im pojasnili postupak podnošenja zahtjeva ili nas jednostavno zamole da im budemo posrednik u ostvarivanju pristupa konkretnoj informaciji.“⁸⁹

Crnogorski novinari su Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, tokom 2017. godine podnijeli 67 zahtjeva za slobodan pristup informacijama, od kojih je 13 odbijeno. Od januara do jula ove godine, novinari su podnijeli 20 zahtjeva za slobodan pristup informacijama, i od tog broja odbijeno je njih 8.

„U kalendarskoj 2017. godini je ukupno podnijeto 9 žalbi i to: protiv Uprave za imovinu, Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, JP Radio i TV Crne Gore, Osnovnog državnog tužilaštva Herceg Novi, Višeg suda Podgorica, Osnovnog suda Herceg Novi, Osnovnog državnog tužilaštva Kotor, Uprave za nekretnine PJ Podgorica, Ministarstva ekonomije.“⁹⁰

Sa druge strane, tokom 2018. godine novinari su se žalili protiv Investiciono-razvojnog fonda, Uprave za bezbjednost hrane i fitosanitarne poslove i Centralne banke Crne Gore.

Istraživanje Sindikata medija Crne Gore pokazalo je da skoro svaki treći novinar nikada nije tražio informacije od vlasti po zahtjevu za slobodan pristup informacijama, dok je skoro isti broj njihovih kolega nekada slao ove zahtjeve i bilo odbijeno. Sa druge strane 23% anketiranih slalo je zahtjev za slobodan pristup informacijama, i nije bilo odbijeno.

Istraživanje je pokazalo i da su, prema mišljenju novinara, glavne institucije u Crnoj Gori djelimično transparentne, dok kao najtransparentniju ocjenjuju Skupštinu Crne Gore. Naime, četvrtina ispitanika ocijenila je da je Skupština Crne Gore pokazala veliki stepen transparentnosti ili potpunu transparentnost, dok je nešto više od 13% kazalo da je ona pokazala slabu transparentnost ili netransparentnost. Najveći broj ispitanika kazao je da je Skupština djelimično

transparentna.

Svaki drugi ispitanik vidi Vladu kao djelimično transparentnu, dok je nešto više od 18% njih istaklo da je Vlada pokazala veliki stepen transparentnosti ili potpunu transparentnost, a oko 15% ispitanika smatra da se Vlada pokazala kao slabo ili u potpunosti netransparentna. Da su političke partije djelimično transparentne smatra 45% anketiranih, dok je 21% njih kazalo da su one netransparentne ili slabo transparentne. Oko 18% anketiranih istaklo je da su političke partije veoma ili potpuno transparentne.

Zanimljivo je da novinari smatraju da su političari manje transparentni od partija, pa je tako 27% ispitanika kazalo da su političari pokazali nizak stepen transparentnosti, dok je 41% njih kazalo da su oni djelimično transparentni. Da političari pokazuju veliki stepen otvorenosti smatra oko 15% anketiranih.

Sudovi, policija i vojska se nalaze na začelju ljestvice transparentnih institucija, a posljednje mjesto i titulu najmanje transparentne institucije, po ocjenama novinara, dobilo je tužilaštvo. Slično mišljenje imali su anketirani novinari 2016. godine, kada su kao najmanje transparentne ocijenili vojsku i sudove, dok je Skupština ocijenjena kao najviše transparentna.

Ovogodišnje istraživanje je pokazalo da je, kada su u pitanju sudovi, oko 37% anketiranih kazalo da oni pokazuju nizak stepen otvorenosti, svaki treći ispitanik smatra da su oni djelimično otvoreni, dok samo 16% anketiranih ocjenjuje sudove kao veoma ili potpuno transparentne. Čak 37,5% anketiranih kazalo je da je vojska pokazala nizak stepen transparentnosti, dok je skoro svaki treći ispitanik kazao da je vojska djelimično transparentna. Oko 14% anketiranih kazalo je da je ona potpuno ili veoma otvorena.

Kada je u pitanju policija, 38% anketiranih smatra da je ona potpuno netransparentna ili da je pokazala slabu transparentnost. Da je policija djelimično transparentna kazalo je 35% anketiranih, a njih 13% smatra da je ova institucija potpuno ili veoma transparentna. Istraživanje je pokazalo da je najmanje transparentna institucija tužilaštvo, pa je čak nešto više od 40% anketiranih kazalo da se ono pokazalo kao netransparentno ili kao slabo transparentno. Oko 29% anketiranih kazalo je da je tužilaštvo djelimično transparentno, a nešto više od 16% anketiranih kazalo je da je ono pokazalo veliki stepen transparentnosti ili potpunu transparentnost.

Iz MANS-a ističu da se svakodnevno srijeću sa velikim brojem institucija koje kriju podatke od javnog značaja. Međutim, praksa je pokazala da su među najzatvorenijim organima: Savjet za privatizaciju i kapitalne projekte, Investiciono – razvojni fond, Poreska uprava, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, kao i državna preduzeća: Elektroprivreda Crne Gore, Plantaže 13. jul, Montenegro Airlines.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Dopis, Agencija za zaštitu ličnih podataka, br. 07-43-6150-2/18, avgust 06, 2018.

B

Položaj novinara/ki u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Novinari i dalje zarađuju manje od prosječne plate na nivou države, a čak svaki treći novinar mjesečno primi manje od 400 eura neto. Lokalnim medijima se duguje i do 8 plata, a čak 60% novinara svjedoči o tome da se njihov ekonomski položaj pogoršao. Medijsku svakodnevicu u Crnoj Gori karakteriše prekovremeni rad, rad na crno, zapošljavanje preko agencija za ustupanje zaposlenih, preopterećenost zaposlenih, pritisci zbog senzacionalizma i pravljenja profita, kao i nespornost novinara da javno govore o svojim problemima. Nijesu usvojene preporuke da se u Zakon o medijima uvedu odredbe za osiguranje uredničke nezavisnosti u redakcijama. Radi se na dopunama Kodeksa novinara kako bi se regulisali on-line komentari. Nezavisnost lokalnih javnih emitera i Javnog servisa često se dovodi u pitanje. Novinari ocjenjuju da su slobodni u radu, ali na njih utiče veliki broj spoljnih i unutrašnjih faktora. Najveći uticaj na novinare vrše urednici, tvrdi 80% anketiranih. Svaki treći novinar se suočava sa cenzurom, a rad svakog drugog novinara ograničavaju etički standardi. Medijski savjet za samoregulaciju zbog nedostatka finansija ne razmatra žalbe.

B.1 Da li se ekonomski položaj novinara/ki zloupotrebljava kako bi se ograničila njihova sloboda?

Nije bilo novijih istraživanja o broju novinara, već se barata zastarjelim podacima prema kojima u crnogorskim medijima radi oko 800 novinara/ki. Nema pomaka ni kada je u pitanju spremnost novinara da govore o svom ekonomskom i socijalnom položaju, ali postoje informacije da su neki mediji angažovali dio svojih novinara preko agencija za ustupanje zaposlenih. „Radim kao novinar jedne agencije za ustupanje zaposlenih i nemam ugovor o radu u mediju u kojem radim, već ugovor produžavam na tri mjeseca. Preko računa primam dio plate, dok mi na ruke daju ostatak.“⁹¹

Kada su u pitanju zarade, one su često neredovne i nedovoljne, a u velikom broju slučajeva kasne. Istraživanje Sindikata medija je još jednom potvrdilo da su plate novinara ispod državnog prosjeka, koji je u julu 2018. godine bio 508⁹² eura neto. Više od trećine anketiranih novinara (35%) prima platu od 400-500 eura, a svaki treći novinar prima manje od 400 eura. Svaki peti novinar može se pohvaliti platom koja je od 500-600 eura, a svega 12.5% novinara prima platu koja je veća od 600 eura. Zarade u privatnim medijima su veće od onih koji su u državnom vlasništvu. Istraživanje je pokazalo i da uglavnom urednici nijesu bili voljni da govore o svojim zaradama, da novinari uglavnom primaju ispod 500 eura, ali i da postoji velika razlika između zarada urednika i novinara što utiče na prosjek plata u medijima.

Tabela 1: U koju od sljedećih kategorija možete svrstati vašu platu, nakon poreza?

	Broj odgovora	%
0-200	5	3,7
201-300	11	8,1
301-400	23	16,9
401-500	48	35,3
501-600	27	19,9
601-700	11	8,1
701-800	3	2,2
801-900	1	0,7
901-1000	0	0
>1000	2	1,5
bez odgovora	4	2,9
ne znam	1	0,7
Total	136	100

91 Anonimno, Intervjuisala Marijana Camović, jul 15, 2018.

92 „Prosječne zarade (Plate) jul 2018. godine“, Monstat, avgust 30, 2018, pristupljeno septembar 01, 2018: <https://www.monstat.org/cg/novosti.php?id=2797>

Česta kašnjenja zarada navela su zaposlene u Lokalnom javnom emiteru Radio televiziji Pljevlja da krajem 2017. godine počnu štrajk. Nakon što su se zaposlenima u tom mediju, kojima je opština, koja je osnivač, dugovala pet zarada, nalazili na ivici biološkog opstanka⁹³, u tom mediju je sredinom novembra pokrenut štrajk⁹⁴, koji je prekinut početkom 2018. godine bez većih uspjeha po zaposlene. I u drugim lokalnim javnim emiterima plate kasne od dva do osam mjeseci, koliko su trenutna dugovanja Opštine prema Radiju Berane.

Problema nijesu lišeni ni zaposleni u privatnim medijima. Tako se od marta 2017. godine vodi stečajni postupak pred Privrednim sudom protiv Atlas televizije, koja, između ostalog, duguje oko 800.000 eura za plate i poreze oko 36 bivših zaposlenih⁹⁵. U međuvremenu je otvorena A1TV, čiji je vlasnik ista osoba. Bivša zaposlena u toj medijskoj kući, novinarka Dušanka Pejović kazala je da su zaposleni tražili poništenje dva kupoprodajna ugovora između Atlas televizije i Atlas medija grupe (osnivača A1TV), koji su napravljeni mjesec prije nego što je uveden stečaj.

„Cjelokupna oprema Atlas televizije je tada bila prodata za 7.700 eura, a ona je trebalo da uđe u stečajnu masu. Sad je sutkinja odredila vještaka koji će da utvrdi vrijednost opreme i ta vrijednost će ili biti isplaćena od strane Atlas media grupe ili ćemo im mi zaplijeniti tu opremu i prodavati je. Naravno, sve to ukoliko se utvrdi da ona vrijedi više od 7.700 eura – u šta nema sumnje.“⁹⁶

Postupak osnivanja A1TV je, kako navode iz Agencije za elektronske medije, sproveden u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima i Pravilnikom o uslovima i postupku izdavanja odobrenja za emitovanje. Naime, Agencija je dala saglasnost za trajni prenos Odobrenja za emitovanje televizijskog programa „Televizija Atlas“ Radio Televizije Atlas na privredno društvo Atlas Media Group⁹⁷. I dok u AEM-u tvrde da je sve urađeno po zakonu, zaposleni smatraju da je osnivanje A1TV u najmanju ruku sporno. Sporno je, tvrde, i to što je Agencija dozvolila da novoosnovana TV reprizira cjelokupni program Atlas TV koji su oni stvarali 10 godina.

„Čak su i uzeli naš logo i držali u vrhu ekrana „The best of 2006-2016“. Oni na taj način priznaju da su u pitanju dvije firme koje su povezane, što još više

93 „Zaposleni u RTV Pljevlja na ivici biološkog opstanka“, Sindikat medija Crne Gore, oktobar 30, 2018, pristupljeno jun 22, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja/2/214-zaposleni-u-rtv-pljevlja-na-ivici-biolo-skog-opstanka>

94 „Ne smije biti pritiska na ljude u štrajku“, Sindikat medija Crne Gore, novembar 18, 2018, pristupljeno jun 22, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja/2/219-ne-smije-biti-pritiska-na-ljude-u-strajku>

95 Ivan Čadenović, Mila Radulović, „Atlas u stečaju, Knežević pokreće TV A1“, Vijesti, februar 21, 2018, pristupljeno jun 22, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/atlas-u-stečaju-knezevic-pokrece-tv-a1-976712>

96 Dušanka Pejović, Intervjuisala Bojana Laković-Konatar, avgust 02, 2018.

97 Rješenje, Agencija za elektronske medije Crne Gore, br. 01 - 2155/1, decembar 20, 2016, pristupljeno maj 24, 2018: <http://aemcg.org/wp-content/uploads/2018/06/Saglasnost-Savjeta-za-prenos-odobrenja-RTV-Atlas-na-Atlas-Media-Group-d.o.o.-20.12.2016-1.pdf>

usložnjava situaciju, jer se dolazi do indicija da je neko namjerno izazvao stečaj da bi prebacio poslovanje sa jedne firme, koja je u dugovima, na drugu i sam sebi prodao opremu za smiješnu svotu novca.“⁹⁸

Osim niskih zarada, koje u značajnom broju medija, naročito lokalnih, kasne i po nekoliko mjeseci, veliki problem predstavljaju i prekovremeni rad i rad na „crno“. Čak 63% ispitanika kazalo je da se radno vrijeme novinara u nekoj mjeri povećalo u prethodnom periodu.

Anketa je još jednom pokazala da novinari doživljavaju svoj ekonomski položaj sve gorim iz godine u godinu. Sudeći po odgovorima čak oko 60% anketiranih, ekonomski položaj novinara je veoma ili donekle oslabio, a svega nešto manje od 9% anketiranih vjeruje da je on ojačao djelimično ili veoma. Za skoro 30% anketiranih ekonomski položaj novinara se nije promijenio. Mišljenje je da je ekonomski položaj novinara oslabio imaju najviše novinari privatnih medija, a na takvo mišljenje ne utiče funkcija koju obavljaju u medijima – i novinari i urednici dijele to mišljenje.

Skoro 15% anketiranih prinuđeno je da osim novinarstva radi i neki drugi plaćeni posao. Najveći dio onih koji su prinuđeni da rade još neki posao čine zapravo zaposleni u privatnim medijima (8%).

Tabela 2: Da li je došlo do jačanja ili slabljenja ekonomskog položaja novinara u Crnoj Gori?

	Broj odgovora	%
oslabio je veoma	56	41,2
donekle je oslabio	25	18,4
nije se promijenio	39	28,7
donekle je ojačao	8	5,9
veoma je ojačao	4	2,9
bez odgovora	3	2,2
ne znam	1	0,7
Total	136	100

Da bi uticao na poboljšanje ekonomskog položaja i profesionalnog statusa novinara i drugih medijskih radnika, Sindikat medija je u oktobru 2017. godine počeo pregovore sa Unijom poslodavaca o Granskom kolektivnom ugovoru⁹⁹. Pregovori su započeli godinu dana nakon predaje nacrtu GKU.

Profesionalni status novinara u redakcijama je takođe problematičan. Novinari su često preopterećeni, a medijima nedo-

staje ljudstva i opreme. Sa tim se suočavaju i u Radio Televiziji Budva, a glavna i odgovorna urednica te medijske kuće, Iva Pavlović, ističe da je mnogo veći problem to što ne postoji dovoljan broj ljudi „od znanja i integriteta“ koji mogu da govore o temama važnim za njihov grad, „pa je ponekad mučno zvati stalno iste ljude da govore.“

„Drugo što može biti problem, ali je specifičan za lokalni medij, je što nas svi doživljavaju kao članove porodice – previše blisko pa imaju potrebu da nam stalno govore šta i kako treba da radimo. Biti kritički nastrojen je ovdje mnogo teže nego u većim sistemima.“¹⁰⁰

Novinari su saglasni da su pritisci zbog pravljenja profita u nekoj mjeri ojačali, i takav stav ima nešto više od 63% anketiranih. Za samo 12% njih ovi pritisci su u nekoj mjeri oslabili. Situacija je čak i gora kada su u pitanju pritisci zbog stvaranja senzacionalističkih vijesti. Tako je skoro 70% anketiranih novinara mišljenja da su ovi pritisci donekle ili dosta ojačali, dok je 11% njihovih kolega mišljenja da su ovi pritisci oslabili.

I dok pritisci jačaju, skoro svaki drugi ispitanik vjeruje da je kredibilitet novinarstva u nekoj mjeri smanjen. Sa druge strane, čak 47% anketiranih smatra da je obrazovanje novinara u prethodnim godinama oslabilo djelimično ili dosta, dok 30% njih vjeruje da je ono donekle ili dosta ojačalo.

B.2 Koliki je stepen uredničke nezavisnosti privatnih medija od vlasnika medija i upravnih organa?

Crnogorski mediji nemaju unutrašnje propise kojima bi regulisali rad redakcija, niti su na formalan način odvojili informativne redakcije od marketinga. Ekspertska analiza je pokazala da postoji velika potreba da se usvoji zakonski mehanizam kako bi se osigurala urednička nezavisnost redakcije. Za tu ideju, za koju se zalagao Sindikat medija, na sastancima Radne grupe koja se bavila izmjenama Zakona o medijima, nije bilo sluha. Kako je na tim sastancima objašnjeno, to bi predstavljalo biznis barijeru. Ranije je bilo primjera da se u nekim medijima ne dozvoljava kritičko izvještavanje o glavnim oglašivačima¹⁰¹. Ovogodišnje istraživanje sa novinarima je pokazalo da na nešto više od 52% anketiranih marketing ne utiče uopšte ili je taj uticaj slab, dok je nešto više od 16% anketiranih kazalo da je uticaj koji marketing ima na njihov rad velik ili izuzetan. Svaki četvrti anketirani novinar kazao je da marketing djelimično utiče na njihov rad.

98 Dušanka Pejović, *Intervjuisala Bojana Laković-Konatar*, avgust 02, 2018.

99 „Počeli pregovori o novom Granskom kolektivnom ugovoru za oblast medija“, *Safe Journalists*, poslednji put promijenjeno oktobar 18, 2018, pristupljeno avgust 15, 2018: <http://safejournalists.net/me/poceli-pregovori-o-novom-granskom-kolektivnom-ugovoru-za-oblast-medija/>

100 Iva Pavlović, *Intervjuisala Bojana Laković-Konatar*, jul 05, 2018.

101 *Sindikat medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2017)*, str. 23, pristupljeno jun 6, 2018: <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/11/Sindikat-medija-final-izvjestaj-2017.pdf>

Kodeks novinara Crne Gore je izmijenjen 2016. godine i spremaju se nove izmjene (u dijelu koji se odnosi na on-line komentare) koje će, kao i osnovni tekst, biti obavezujuće za novinare koji žele etično da pišu. Koliko je poznato nijedan privatni medij nije usvojio posebna etička pravila. Medijski savjet za samoregulaciju čini 19 medija, a svi veći privatni mediji imaju svoje ombudsmane.

Zbog straha od posljedica novinari ne govore otvoreno o pritislima sa kojima se suočavaju ali u neformalnim razgovorima ističu da jesu pod pritiskom i da svoj rad prilagođavaju volji urednika i vlasnika medija.

„Na osnovu indirektnih svjedočenja, utisak je da neprijemljeni uticaj postoji, te da su njemu izložene kolege u javnom i lokalnim medijima čiji su osnivači opštine. Ipak, nije isključeno da se može govoriti o raznim vrstama 'uticaja' i na novinare privatnih medija.“¹⁰²

B.3 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u Javnom servisu?

U formalnom smislu nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u Javnom servisu je na visokom nivou i dodatno će biti ojačan kroz nove izmjene Zakona o nacionalnom javnom servisu RTCG, ali problem je evidentan politički uticaj na ovaj medij.¹⁰³

Sastavni dio ugovora o radu u Javnom servisu čine odredbe etičkog kodeksa. Takođe, za razliku od privatnih medija, Javni servis ima svoj Etički kodeks kojim se predviđaju pravila ponašanja članova Savjeta, direktora RTCG, zaposlenih u RTCG i etički principi reklamiranja. Nezavisnost novinara i urednika je precizirana Statutom RTCG i Zakonom o nacionalnom javnom servisu RTCG.

Javni servis je „veliki politički resurs“¹⁰⁴ i iluzija bi bila misliti da se radi o nekim drugim razlozima jer u svim dosadašnjim slučajevima kada se nešto mijenjalo iza svega je primarno stajala politika.

„Pravnom normom može da se uredi dosta toga ali ipak u krajnjem sve ostaje na političkoj kulturi i praksi i razvoju demokratske svijesti ali mislim da smo prilično daleko od toga. U prvom koraku bi trebalo to normativno urediti i zauzeti takve akcije i kreirati jedan sistem koji bi mogao koliko-toliko normalno da funkcioniše. To bi trebalo uraditi kroz izmjene Zakona o RTCG i strukturi sastava Savjeta, načina na koji se on bira“¹⁰⁵.

Visok rizik od političkog uplitanja u uredničku politiku postoji u lokalnim javnim emiterima i zato treba obratiti posebnu pažnju na trenutni model finansiranja tih medija¹⁰⁶. Predlog o održivom načinu finansiranja, koji bi u krajnjem doveo i do garantovanja njihove uredničke nezavisnosti, je dao Sindikat medija u svojoj Analizi.¹⁰⁷

„Sama činjenica da opštine mogu biti osnivači ili suosnivači lokalnih ili regionalnih javnih emitera ne sprečava na adekvatan način politički uticaj na njihovu uređivačku politiku. Zakon o elektronskim medijima treba izmijeniti, kako bi se pružile dovoljne garancije za institucionalnu autonomiju regionalnih i lokalnih javnih emitera.“¹⁰⁸

B.4 Koji je nivo uredničke i novinarske nezavisnosti u neprofitnim medijima?

U analiziranom periodu nijesu osnivani novi neprofitni mediji u Crnoj Gori, a postojeći mediji su i dalje nedovoljno razvijeni i sa malim uticajem zbog svoje neodrživosti. U Crnoj Gori nema preciznih podataka o broju neprofitnih medija, a na sajtu Agencije za elektronske medije (AEM) do sada su registrovana tri neprofitna medija: elektronske novine PCNEN i dvije radio stanice Radio Fatih i Radio Homer. Međutim, postoji i nekoliko drugih neprofitnih medija kao što su Radio Bruškin, portal Mulj i drugi. Osim što ne postoji evidencija ovih medija, najveći problem sa kojim se suočavaju je nedostatak donacija na kojima zasnivaju svoj rad¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Savjet Evrope, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, str. 79, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

¹⁰⁷ Sindikat medija Crne Gore, Analiza položaja lokalnih javnih emitera i prava novinara u medijskim zakonima Crne Gore (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2017), pristupljeno maj 28, 2018: http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/01/Pravna-analiza_MNE.pdf

¹⁰⁸ Savjet Evrope, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, str. 29, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

¹⁰⁹ Milica Bogdanović, „Neprofitni mediji u CG – daleko od novca i zakona“, april 10, 2018, pristupljeno april 25, 2018: <https://www.cdmn.org/2018/04/10/neprofitni-mediji-u-cg-daleko-od-novca-i-zakona/>

¹⁰² Olivera Nikolić, Intervjuisala Marijana Camović, avgust 15, 2018.

¹⁰³ Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str. 65, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/Izvjete%20za%2018-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

¹⁰⁴ Sergej Sekulović, Intervjuisala Marijana Camović, jul 31, 2018.

B.5 Koliko slobodu imaju novinari u procesu izvještavanja?

Crnogorski novinari uglavnom ocjenjuju da su slobodni u svom radu, ali ipak ističu da veliki broj faktora, unutrašnjih i spoljašnjih, utiče na njih svakodnevno. Prije svega, prisutna je polarizacija medija, na pro-vladine i pro-opozicione, što je registrovano i u Analizi Savjeta Evrope¹¹⁰. Eksperti Savjeta Evrope objašnjavaju da se, za razliku od medija u drugim zemljama, oni u Crnoj Gori „ne pretvaraju“ da su objektivni, odnosno ne trude se da prikrivaju svoju privrženost.

„Ova polarizacija ne samo da strukturise medijski pejzaž, već ga čini i optužujućim i konfrontirajućim. Odnos između javnih organa i nekih medija je ogorčen i agresivan, a konkurenciju između samih medijskih kuća karakterišu ozlojeđenost i sumnjičavost.“¹¹¹

Tako smo novinare pitali koliko slobode imaju u odabiru priča na kojima će raditi. Istraživanje je pokazalo da svaki treći novinar ima mali ili određeni stepen slobode u odabiru priča na kojima će raditi, dok 68% njih ima veliki stepen slobode u tome ili čak apsolutnu slobodu. Ipak, važno je naglasiti da su odgovori ispitanika afirmativniji kada govore o svom položaju, dok kada komentarišu generalno stanje u svojim redakcijama imaju negativniji stav koji očigledno ukazuje na cenzuru i samocenzuru. Anketirani novinari su nam otkrili da imaju više slobode u odlučivanju koji će aspekti priče biti naglašeni, pa je 66% njih kazalo da imaju veliki stepen slobode ili apsolutnu slobodu u tome, dok je nešto više od 29% njih kazalo da imaju određeni stepen slobode.

Istraživanje je pokazalo da skoro svaki treći anketirani novinar često učestvuje u uređivačkoj i redakcijskoj koordinaciji, da nešto manje od 30% njih uvijek učestvuje u redakcijskim sastancima, dok je 37,5% anketiranih novinara kazalo da oni ponekad, rijetko ili skoro nikad ne prisustvuju tim sastancima.

Istraživanje je ponovo pokazalo da postoji hijerarhija uticaja, odnosno da postoje osobe koje utiču na rad novinara i da je njihov uticaj veći ukoliko su bliže novinarima u njihovom svakodnevnom radu. Tako se, sudeći po odgovorima anketiranih novinara, može zaključiti da urednici imaju najveći uticaj na njihov rad. Skoro 80% anketiranih novinara kazalo da urednici imaju izuzetan, veliki ili djelimičan uticaj na njihov rad, dok je svega 17% anketiranih kazalo da urednici utiču slabo ili uopšte ne utiču na njihov rad. Među onima na koje urednici imaju veliki uticaj nalaze se većinom zaposleni u privatnim medijima, pa je tako svaki peti ispitanik zaposlen u privatnim medijima kazao da urednici na njega utiču veoma, odnosno izuzetno.

Na drugom mjestu se, već drugu godinu za redom nalaze menadžeri medija, koji prema mišljenju 53% anketiranih novinara utiču na njih u nekoj mjeri (djelimično, veoma ili izuzetno). Sa druge strane, 42% anketiranih je istaklo da oni imaju slab uticaj ili da uopšte ne utiču na njihov rad. Uticaj menadžera je najočigledniji u privatnim medijima, o čemu svjedoči i istraživanje koje je pokazalo da se svaki četvrti ispitanik suočava sa takvim problemom, a pritisak od strane menadžera najviše osjećaju novinari (35%).

Vlasnici medija ne utiču ili slabo utiču na novinare sudeći prema odgovorima 39% anketiranih. Njih 33% tvrdi da oni imaju djelimičan uticaj, dok nešto manje od 20% anketiranih smatra da vlasnici imaju veliki ili izuzetan uticaj na novinare.

Istraživanje je pokazalo da vladini zvaničnici uglavnom ne utiču ili slabo utiču na ispitanike (60%), a slična je situacija i sa političarima (65%). Ipak 21% anketiranih smatra da vladini zvaničnici imaju djelimičan uticaj na njihov rad, a za političare to kaže nešto više od 18% anketiranih. Najmanji uticaj na anketirane imaju biznismeni i to tvrdi 77% anketiranih, a moguće je da se njihov uticaj posredno ostvaruje, uticajem na urednike.

Ove probleme prepoznali su i članovi Zajedničkog konsultativnog odbora civilnog društva Evropske unije i Crne Gore (ZKO). Oni su u Deklaraciji usvojenoj krajem 2017.¹¹² zahtijevali od crnogorskih vlasti da obezbijede zakonski okvir u cilju osiguravanja nezavisnosti novinara i urednika od menadžera, vlasnika medija i oglašivača, ali i da pruže zaštitu od neetičkog ponašanja i redukuju cenzuru i samocenzuru.

„Još jednom, ZKO poziva sve organe odgovorne da preduzmu odgovarajuće mjere da stvore sigurnu sredinu za profesionalno i nezavisno istraživačko novinarstvo, oslobođeno političkog i ekonomskog pritiska.“¹¹³

Čak skoro 80% anketiranih kazalo je da uređivačka politika na njih utiče u nekoj mjeri (djelimično, veoma ili izuzetno), a taj uticaj je najintenzivniji u privatnim medijima gdje je 11% anketiranih kazalo da uređivačka politika ima izuzetan uticaj na njihov rad.

Mišljenja anketiranih novinara su podijeljena kada je u pitanju uticaj cenzure na njih. Čak 46% anketiranih istaklo je da cenzura utiče na njihov rad (djelimično, veoma ili izuzetno), dok je nešto više njih (47%) kazalo da cenzura ne utiče uopšte ili slabo utiče na njih. Skoro svaki četvrti ispitanik iz privatnih medija suočava se sa cenzurom, a kada su u pitanju zaposleni u javnim emiterima taj stepen je niži (13%). Sudeći po odgovorima ispitanika, cenzura utiče na dio urednika i na skoro svakog trećeg novinara.

110 Savjet Evrope, *Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije*, 2017, str. 79, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

111 Ibid.

112 „Obezbjedite nezavisnost novinara od menadžera i vlasnika medija“, *Sindikata medija Crne Gore, posljednji put izmijenjeno januar 09, 2018, pristupljeno maj 15, 2018: <http://www.sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/234-obezbjedite-nezavisnost-novinaro-od-menadzera-i-vlasnika-medija>*

113 Ibid.

Problem cenzure ističu i u Izvještaju Evropske komisije za 2018. godinu: „Nesigurna ekonomska situacija novinara, naročito izazvana nesigurnošću zaposlenja i malim platama, izlaže novinare riziku uredničkog miješanja i moguće samocenzure.“¹¹⁴

Takođe, i u Analizi medijskog sektora, urađenoj u okviru JUFREX projekta, ocijenjeno je da „politički i finansijski pritisci, slaba transparentnost ili nedostatak iste, strah novinara za posao, a ponekad čak i za svoj život, slab i podijeljen sistem samoregulacije dovode do autocenzure, podijeljenosti unutar medijske industrije i visoko polarizovanog sektora.“¹¹⁵

Etika izuzetno utiče na rad više od 49% ispitanika, njih 27% ističe da etika na njih utiče veoma, dok je nešto manje od 20% ispitanika kazalo da etika djelimično, slabo ili uopšte ne utiče na njihov rad.

Skoro svaki drugi zaposleni u medijima smatra da je konkurencija ojačala donekle ili dosta, a samo 7% ispitanih smatra da je ona dosta oslabila.

Kada su u pitanju njihovi stavovi o etici, anketirani novinari su uglavnom saglasni da bi novinari uvijek trebalo da se pridržavaju etičkog kodeksa (94%), nezavisno od situacije i konteksta. Sa tvrdnjom da ono što je etičko u novinarstvu zavisi od konkretne situacije, donekle je saglasno više od četvrtine anketiranih (26%), a jako saglasno 12% njih. Sa tom tvrdnjom se uopšte ne slaže 37,5% anketiranih, dok se sa njom donekle ne slaže 16% ispitanika. Kada je u pitanju stav da je stvar lične procjene šta je etičko u novinarstvu, skoro svaki drugi ispitanik se u potpunosti ne slaže sa tim (48%). Ipak, oko 19% anketiranih je u nekoj mjeri saglasno sa tom tvrdnjom. Skoro 70% anketiranih u nekoj mjeri nije saglasno sa tvrdnjom da je prihvatljivo ostaviti po strani moralne standarde ukoliko neke vanredne aktivnosti to zahtijevaju. Oko 18% ispitanika je donekle ili jako saglasno

sa tom tvrdnjom.

Svaki drugi ispitanik smatra da su etički standardi u novinarstvu donekle ili dosta oslabili, dok skoro svaki četvrti njihov kolega vjeruje da su oni ojačali u nekoj mjeri. Sa druge strane, 23,5% njih vjeruje da se etički standardi u novinarstvu nijesu promijenili.

Podaci Medijskog savjeta za samoregulaciju (MSS) pokazuju da je to tijelo od septembra do decembra 2017. godine primilo 7 žalbi, a od januara do jula 2018. godine 30 žalbi. U toku 2017. godine Medijski savjet nije prihvatio 4 žalbe i to „jer se ili nisu odnosile na to tijelo ili su bile nepravilno napisane“¹¹⁶. MSS je u prošloj godini usvojio 15 od 19 ispravnih žalbi.

„Najčešće je kršeno načelo I Kodeksa novinara, a najčešće se na kršenje nekog od načela Kodeksa žalila predsjednica opštine Kolašin, Željka Vuksanović. U 2017. godini Kodeks su najčešće kršili novinari Dnevni novina.“¹¹⁷

Vujović je kazao da od pristiglih trideset žalbi u 2018. godini, MSS nije rješavao ni jednu „jer Komisija za žalbe nije htjela više da obavlja taj posao jer joj posljednje dvije godine nisu plaćane nikakve nadoknade“.¹¹⁸

Kao najčešće greške koje prave mediji u Crnoj Gori eksperti ističu izvještavanje o crnoj hronici. Profesorica Nataša Ružić ističe da mediji najčešće krše načela 7, 8 i 9 Kodeksa:

„Mislim da je izvještavanje o crnoj hronici najproblematičnija oblast s etičkog aspekta. Naši mediji kao i ostali i dalje žive po principu 'dobra vijest je loša vijest o nekome ili loša vijest za nekoga', a često 'igraju i na kartu djece'. I naravno, zahvaljujući Internetu zavaladalo je copy-paste novinarstvo.“¹¹⁹

Tabela 3: Koliko uticaja svaka od stavki ima na Vaš rad?

	Izuzetno utiče	Veoma utiče	Djelimično utiče	Slabo utiče	Ne utiče	Nije relevantno za posao	Ne znam/Bez odgovora
Vaše kolege	2,2%	16,2%	35,3%	22,1%	17,6%	1,5%	5,1%
Vaši nadležni urednici i viši urednici	8,1%	28,7%	42,6%	8,8%	8,1%	1,5%	2,2%
Menadžeri tog medija	4,4%	16,9%	31,6%	21,3%	20,6%	0,7%	4,5%
Vlasnici medija	6,6%	13,2%	33,1%	14%	25%	0%	8,1%
Uređivačka politika	17,6%	20,6%	40,4%	8,1%	9,6%	0,7%	3%
Marketing	3,7%	12,5%	25%	14,7%	37,5%	0,7%	5,9%
Novinarska etika	49,3%	27,2%	11,8%	3,7%	4,4%	1,5%	2,1%
Mogućnost tužbe zbog klevete	25,7%	23,5%	21,3%	7,4%	11%	1,5%	9,6%

114 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str. 28, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/izvje%C5%A1taj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

115 Savjet Evrope, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, str. 82, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

116 Ranko Vujović, Intervjuisala Marijana Camović, avgust 02, 2018.

117 Ibid.

118 Ibid.

119 Nataša Ružić, Intervjuisala Bojana Laković-Konatar, jul 29, 2018.

Sindikata medija Crne Gore registrovao je sedam slučajeva napada na novinare i imovinu medija od početka jula 2017. do kraja juna 2018. godine, dok se u evidenciji Uprave policije Crne Gore nalaze dva slučaja više, koji se odnose na prijetnje upućene bivšem novinaru, koji je trenutno na čelu jedne političke partije. Tokom 2018. godine desio se i najdrastičniji slučaj, pokušaj ubistva novinarku Oliveru Lakić, koji još nije riješen. Crnogorsko tužilaštvo je od 2004. do početka 2018. godine registrovalo 33 slučaja napada na novinare, a u 6 slučajeva počinioci još nijesu pronađeni.

Iako je Vladina Komisija za istrage napada na novinare i imovinu medija uočila brojne propuste u istragama 15 slučajeva, država je samo u jednom slučaju reagovala. Velikom broju tih slučajeva prijeti zastara, a neki od njih su već zastareli. Da bi procijenila njihovu bezbjednost, Uprava policije je tražila od redakcija imena novinara koji prate crnu hroniku. Iz policije najavljuju organizacione promjene kako bi unaprijedili praćenje slučajeva napada na novinare.

Sudski postupak protiv novinara Jova Martinovića je još u toku, dok je novinar Tufik Softić dobio tužbu protiv države koja treba da mu isplati 12.000 eura. Djelimično je usvojena i tužba urednika portala In4s, Gojka Raičevića kome država treba da isplati 6.000 eura, jer su ga policajci u više navrata tukli tokom 2015. godine. Sindikat medija Crne Gore prati i sudski postupak zbog prijetnji novinarki Jeleni Jovanović.

C.1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti

Od početka jula 2017. do kraja juna 2018. godine u Upravi policije (UP) Crne Gore evidentirano je 9 događaja koji se odnose na napade na novinare/ke, zaposlene u medijima i imovinu medija. Dva slučaja registrovana u drugoj polovini 2017. godine odnose se na prijetnje upućene bivšem novinaru, koji se trenutno nalazi na rukovodjećoj poziciji jedne političke partije.¹²⁰

U periodu koji obuhvata istraživanje najdrastičniji napad na novinare predstavlja pokušaj ubistva novinarka dnevnika Vijesti Olivera Lakić, kojoj je nepoznati napadač pucao u nogu 08. maja 2018. godine¹²¹. Iako je bilo mnogo obećanja od nadležnih da će slučaj biti temeljno istražen i da će napadač i nalogodavci biti nađeni¹²², to se nije desilo. Ovo nije prvi napad na Lakić¹²³, i zbog ovog napada je Crnoj Gori čak zapriječeno da će, ako se slučaj ne riješi, njen ulazak u EU biti doveden u pitanje¹²⁴. U slučaju je uključen i FBI¹²⁵.

U Bijelom Polju, ispred kuće novinara Seada Sadikovića aktivirana je 01. aprila 2018. godine eksplozivna naprava, a u eksploziji je oštećen automobil koji ne pripada Sadikoviću i njegovoj porodici ali je bio parkiran na mjestu gdje on inače svakodnevno parkira svoj automobil¹²⁶. Policija je dan kasnije identifikovala i privela osumnjičene, Ilhana i Hilmiju Pepića, kojima je dvadesetak dana kasnije presuđeno da su izvršili krivično djelo „nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija“ u sticaju sa ugrožavanjem sigurnosti. Ilhan je osuđen na sedam, a Hilmija na četiri mjeseca zatvora. Motiv za ovaj napad

bilo je narušavanje ugleda člana njihove porodice, Hunsrije Pepića sa kojim je Sadiković krajem prošle godine imao intervju u svojoj emisiji „Bez granica“. Nekoliko mjeseci prije ovog napada, Sead Sadiković prijavio je Upravi policije da je dobio poruku prijeteće sadržine „od izvjesnog P. iz Rožaja“¹²⁷, dok je u decembru 2017. godine prijavio da je primio više SMS poruka i poziva prijeteće i uvrjedljive sadržine. U odgovoru UP se navodi: „Nadležni tužilac je formirao jedinstveni predmet (uključujući događaj od 27.12.2017. godine) i oba događaja kvalifikovao kao KD ugrožavanje sigurnosti.“¹²⁸

Novinarki Vijesti Jeleni Jovanović je priječeno 22. marta 2018. godine i to zbog teksta koji je objavila taj dan. Njoj je na radnom mjestu – u redakciji, prijetio Zdravko Gojković, nezadovoljan zbog članka u kome se on pominje¹²⁹, najavljujući tužbu. Nakon što mu je objašnjeno da novinarka ne može da skloni tekst sa portala, već da ima pravo da reaguje ili demantuje tvrdnje iz teksta, gurnuo je novine sa stola i rekao „drugačije ću ja sa vama, znam ja kako ću“, poručivši joj da se pazi. Suđenje je u toku¹³⁰, a Gojkovića tužilaštvo sumnjiči za krivično djelo ugrožavanje sigurnosti, za koje je zapriječena novčana kazna ili zatvor do godinu dana.

UP je registrovala i slučaj razbijanja prozora na odjeljenju marketinga dnevnika Sloboda koji se desio 12. maja 2018. godine, a osobe koje su to uradile još nisu nađene niti je utvrđen motiv.

Dopisniku Večernjih novosti iz Pljevalja Miroslavu Drobnjaku zapaljeno je auto 11. oktobra 2017. godine¹³¹, ispred porodične kuće, ali iako je nalazom vještaka utvrđeno da je riječ o namjernom paljenju vozila¹³² tužilaštvo je zaključilo da to nije predmet koji se goni po službenoj dužnosti već da Drobnjak može pokrenuti privatnu tužbu. Za ovaj slučaj je karakteristično i to što je Savjet za građansku kontrolu rada policije usvojio pritužbu SMCG na rad policijskih službenika zaključujući da je u ovom slučaju policija postupila neprofesionalno¹³³.

120 Odgovori, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije, avgust 29, 2018.

121 „Policija preduzima intenzivne mjere i radnje u cilju rasvjetljavanja krivičnog djela u kojem je povredu od vatrenog oružja zadobila novinarka O.L.“, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije, posljednji put promijenjeno maj 08, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <http://www.mup.gov.me/upravapolicije/vijesti/184611/Saopštenje-Policija-preduzima-intenzivne-mjere-i-radnje-u-cilju-rasvjetljavanja-krivicnog-djela-u-kojem-je-povredu-od-vatrenog-o.html>

122 Vijesti online, „Marković o napadu na Lakić: Zahtijevam brzu i efikasnu istragu“, Vijesti, maj 08, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/markovic-o-napadu-na-lakic-zahitijevam-brzu-i-efikasnu-istragu-987633>

123 Kodeks, „Novinarka upucana na istom mjestu gdje je i prije 6 godina pretučena, protest ispred Vlade u 11“, Kodeks, maj 09, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <https://kodeks.me/clanak/165183/novinarka-upucana-na-istom-mjestu-gdje-je-i-prije-6-godina-pretucena-protest-ispred-vlade-u-11>

124 MINA, „Han razgovarao sa Lakić: Nanijeta je velika šteta ugledu Crne Gore“, CDM, maj 11, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <https://www.cdm.me/hronika/han-o-ranjanju-lakic-nanijeta-je-velika-steta-ugledu-crne-gore/>

125 „Cmogorska policija saraduje sa FBI na slučaju Lakić“, Safe Journalists, posljednji put promijenjeno jun 27, 2018, pristupljeno jun 27, 2018: <http://safejournalists.net/me/montenegrin-police-cooperates-fbi-case-lakic/>

126 „Uništenje imovine, Sead Sadiković, 01.04.2018, Bijelo Polje“, Safe Journalists, posljednji put izmijenjeno 15 maj, 2018, pristupljeno jun 27, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/unistenje-imovine-sead-sadikovic-01-04-2018-bijelo-polje/>

127 Odgovori, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije, avgust 29, 2018.

128 Ibid.

129 Maja Boričić, „Gojković priznaje da je prijetio novinarki“, Vijesti, april 15, 2018, pristupljeno maj 05, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/gojkovic-priznaje-da-je-prijetio-novinarki-984402>

130 „Počelo suđenje zbog ugrožavanja sigurnosti novinarka „Vijesti“, Safe Journalists, jul 10, 2018, pristupljeno 20 jul, 2018: <http://safejournalists.net/me/pocelo-sudenje-zbog-ugrozavanja-sigurnosti-novinarke-vijesti/>

131 „Uništenje imovine, Miroslav Drobnjak, Pljevlja, 11.10. 2017; Safe Journalists, posljednji put promijenjeno novembar 17, 2017, pristupljeno maj 31, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/unistenje-imovine-miroslav-drobnjak-pljevlja-11-10-2017/>

132 „Hitno utvrditi ko je zapalio auto Miroslavu Drobnjaku“, Safe Journalists, posljednji put izmijenjeno novembar 17, 2018, pristupljeno maj 31, 2018: <http://safejournalists.net/me/hitno-utvrditi-ko-je-zapalio-auto-miroslavu-drobnjaku/>

133 „Policija neprofesionalno postupala u slučaju Miroslava Drobnjaka“, Sindikat medija Crne Gore, posljednji put izmijenjeno april 04, 2018, pristupljeno maj 31, 2018: <http://www.sindikatomedija.me/index.php/saopštenja/249-policija-neprofesionalno-postupala-u-slucaju-miroslava-drobnjaka>

U slučaju prijetnji koje je novinar dnevnika Dan Vladimir Otašević dobio 11. septembra 2017. godine¹³⁴ od Velizara Markovića brata predsjednika Vlade Duška Markovića, ODT u Podgorici je krajem januara odlučilo da odbaci krivičnu prijavu protiv Markovića. U obrazloženju je navedeno da je „snimak „nezakonit dokaz“ i da je novinar počinio krivično djelo „neovlašćeno prisluškivanje i snimanje“¹³⁵. Otaševićev advokat uputio je pritužbu na to rješenje Višem državnim tužilaštvu, ali je i ono potvrdilo odluku Osnovnog tužilaštva. Krajem aprila podnijet je privatni optužni akt protiv Markovića Osnovnom sudu u Podgorici.

Komentarišući ovaj slučaj, Otašević je kazao da odluka tužilaštva nije ispravna, te da se postavlja pitanje zašto je odbačena prijava protiv premijerovog brata.

„Navikli smo da se u Crnoj Gori pravda selektivno primjenjuje i da su najvažnije institucije zarobljene i da je važnije mišljenje bilo koje persone iz vrha vlasti od slova zakona. Problem je još veći što odgovorni to rade bez zadržke i bez ikakve bojazni od osude javnosti.“¹³⁶

Tabela 4. Statistika Uprave policije

VRSTE SLUČAJEVA	2017	2018
Pokušaj ubistva	0	1
Prijetnja po život novinara	1	0
Uništenje imovine novinara/medijskih organizacija	1	2
Ostale prijetnje novinarima/novinarkama	6	1
Ukupno	8	4

Ekspertski tim Savjeta Evrope dobio je od crnogorskog tužilaštva podatke¹³⁷ o napadima na novinare i ti podaci pokazuju da su od 2004. do početka 2018. godine registrovana ukupno 33 takva slučaja. Od tog broja, 14 predmeta je riješeno, 2 predmeta su odbačena od strane tužilaštva, 1 je prekinut zbog smrti okrivljenog tokom postupka, 4 predmeta se rješavaju ili su riješena putem privatnih tužbi, a isti broj predmeta čeka da bude riješen. Navodi se i da u 6 predmeta počinio još nijesu poznati. Podaci pokazuju i da je 13 predmeta okončano kaznom zatvora, novčanom kaznom ili uslovnom osudom, dok u

jednom predmetu optuženi nije proglašen krivim.

„U vezi sa dobijenim informacijama, nije navedeno tačno vrijeme trajanja zatvorske kazne za počinioce, ali je dužina zatvorskih kazni iznosila od 3 mjeseca do jedne godine. Nisu predložene ni informacije o trajanju uslovne osude kao ni o visini novčane kazne. Što se tiče predmeta koji još nisu riješeni, ključna informacija koju je dostavilo tužilaštvo je da počinioци još uvijek nisu identifikovani.“¹³⁸

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara?

Generalno je mišljenje, potvrđeno i u ovogodišnjem Izvještaju Evropske komisije, da je napredak u rješavanju nasilja nad novinarima i medijima i dalje veoma ograničen, a da poseban problem predstavlja (ne)rješavanje starih predmeta¹³⁹, od kojih velikom broju prijeti zastara.

Dva od četiri slučaja napada na novinare i medije koji su se desili tokom 2018. godine su riješena ali to je rezultat standardnog rada policije i tužilaštva, a ne njihovih novih mjera ili pristupa sličnim incidentima.

Vladinoj Komisiji za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija produžen je mandat na još dvije godine¹⁴⁰, a u svom drugom mandatu, koji je trajao od septembra 2016. do septembra 2018. godine, u 5 izvještaja obradili su ukupno 15 slučajeva napada na novinare i medije. U tim izvještajima konstatovani su brojni propusti policije i tužilaštva, koje je i sama Vlada potvrdila, ali po tom pitanju gotovo da ništa nije urađeno. Potpredsjednik Vlade, Zoran Pažin kazao je početkom februara da je Vlada preporučila Vrhovnom državnom tužilaštvu da, imajući u vidu nalaze iz izvještaja Komisije, „intenzivira aktivnosti i preispita efikasnost i djelotvornost svih istraga i napada na novinare i imovinu medija i da o preduzetim aktivnostima obavijesti Vladu u roku od trideset dana“¹⁴¹. Takođe, on je kazao tada i da je Vlada zadužila Upravu policije da, u istom roku, preispita postupanje službenika policije u istragama napada na

134 „Brat premijera prijetio smrću novinaru Vladimiru Otaševiću“, Sindikat medija, septembar 12, 2017, pristupljeno avgust 12, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopštenja/200-brat-premijera-prijetio-smrcu-novinaru-vladimiru-otasevicu>

135 Predrag Nikolić, „Slučaj Vladimira Otaševića: Prijetnje i 'plod otrovne voćke'“, Safe Journalists, maj 06, 2018, pristupljeno maj 09, 2018: <http://safejournalists.net/me/case-vladimir-otasevic-threats-fruit-poisonous-fruit/>

136 Vlado Otašević, Intervjuisala Marijana Camović, jul 31, 2018.

137 Savjet Evrope, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, str. 83, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

138 Ibid.

139 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str. 27, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/Izvj%5C%Ataj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

140 PCNEN, „Produžen mandat komisiji za napade na novinare“, PCNEN, jul 06, 2018, pristupljeno jul 20, 2018: <http://www.pcnen.com/porta/2018/07/06/produzen-mandat-komisiji-za-napade-na-novinare/>

141 Portal Analitika, „Tužilaštvo da preispita efikasnost istraga napada na novinare“, Portal Analitika, februar 08, 2018, pristupljeno jul 20, 2018: <https://portalanalitika.me/clanak/29352/tuzilastvo-da-preispita-efikasnost-istraga-napada-na-novinare>

novinare i imovinu medija i utvrdi da li je bilo eventualnih propusta u radu. Ipak, u kvartalnom izvještaju Vlade za poglavlja 23 i 24, od jula 2018. godine, konstatovano je da postoje informacije da je u jednom slučaju tužilaštvo radilo na uklanjanju propusta koje je utvrdila Komisija, dok o realizaciji drugih preporuka nema informacija „iako smo od Generalnog sekretarijata tražili izvještavanje“.¹⁴²

Osim nerješavanja napada na novinare, glavni problem je i to što velikom broju slučajeva prijeti zastara, na šta je ranije upozoravao i Sindikat medija Crne Gore¹⁴³.

„Trebalo pojačati napore da se djelotvorno vrši krivično gonjenje u ovim slučajevima, kao i da se izbjegne primjena instituta zastarjavanja. Od vlasti se očekuje da pokažu nultu toleranciju za prijetnje i napade na medije, a treba i da se suzdrže od davanja izjava koje mogu da stvore okruženje koje nije pogodno za slobodu izražavanja.“¹⁴⁴

Državni zvaničnici reaguju na gotovo sve slučajeve napada na novinare i njihove osude ne izostaju ali i dalje problem predstavlja nerješavanje velikog broja slučajeva koji su se desili ranije, ali i novih kao što je slučaj ranjavanja Olivera Lakić. Uprava policije nije radila nove analize ugroženosti crnogorskih novinara, ali je nakon napada na Oliveru Lakić poslala zahtjev svim redakcijama i tražila imena novinara koji rade u crnoj hronici, „radi procjene njihove bezbjednosti“. U dopisu su naveli da „imena novinara vašeg medija su nam potrebna radi izrade bezbjednosne procjene ugroženosti koja će biti rađena u odnosu na novinare koji izvještavaju o navedenoj problematici.“¹⁴⁵

U smislu izgradnje nekih dodatnih mehanizama zaštite novinara/ki na nivou državnih institucija, ili monitoringa tih slučajeva, nije ništa urađeno. Ipak, iz Uprave policije najavljuju¹⁴⁶ da će novim predlogom izmjena i dopuna Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji biti predloženo uvođenje novog radnog mjesta za policijskog službenika koji će pratiti napade na novinare i medije. U zvaničnom odgovoru UP se navodi i sljedeće: „Takođe, u centrima i odjeljenjima bezbjednosti će

se odrediti službenik iz postojećeg sastava koji će pratiti ova pitanja i preduzimati preventivne i represivne mjere u cilju zaštite novinara i obezbjeđenja uslova za njihov nesmetan rad.“¹⁴⁷

U slučaju ubistva glavnog urednika Dana Duška Jovanovića, koje se desilo u maju 2004. godine, nema napretka. Sindikat medija Crne Gore je, na godišnjicu od ubistva, zajedno sa partnerima iz Evropske i Međunarodne federacije novinara, postavio ovaj slučaj na platformu Savjeta Evrope¹⁴⁸.

U prethodnih godinu dana nije bilo slučajeva prisluškivanja novinara koja su dospjela u javnost.

C.3 Da li krivični i građanski pravosudni sistem efikasno rješavaju slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima?

Broj nerješених slučajeva napada na novinare i medije je gotovo nepromijenjen i osim dva slučaja koja su riješena ove godine, ubrzo nakon što su se desila, stanje je isto kao prethodnih godina. I Evropska komisija je ponovo ukazala na visok stepen neriješenih slučajeva napada¹⁴⁹ ali država nije mijenjala ništa u načinu na koji se odnosi prema tom problemu.

U kvartalom izvještaju Vlade za poglavlje 23 i 24 u sekciji koja se bavi stanjem u medijima stoji jasna preporuka da se „osigura zaštita novinara od prijetnji i nasilja, naročito kroz efikasne istrage prethodnih napada i odvracajuće kazne“¹⁵⁰. Navedeno je i da treba „ponovo ispitati i izmijeniti zakonsku regulativu i institucionalni okvir za zaštitu slobode medija“. Međutim, zadnji takav pokušaj Akcije za ljudska prava i Sindikata medija Crne Gore u januaru 2017. godine nije podržan iako su jasno predloženi članovi koji bi to omogućili¹⁵¹. Predlagano je uvođenje novih

142 Vlada Crne Gore, „Sedmi polugodišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 23. pregovaračko poglavlje - Pravosuđe i temeljna prava za period januar - jun 2018. s Četvrtim polugodišnjim izvještajem o realizaciji Operativnog dokumenta za sprječavanje korupcije“, jul 26, 2018, str. 159, pristupljeno jul 30, 2018: http://www.gov.me/sjednice_vlade_2016/87

143 „Slučajevi se moraju rješavati prije zastare“, Sindikat medija Crne Gore, posljednji put promijenjeno jul 04, 2018, pristupljeno jul 24, 2018: <http://sindikatmedija.me/index.php/aktivnosti/189-slucajevi-se-moraju-rjesavati-prije-zastare>

144 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str. 27, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/lzvie%25%A1taj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

145 Fos Media, „Policija provjerava bezbjednost novinara crne hronike“, Fos Media, maj 11, 2018, pristupljeno avgust 15, 2018: <https://fosmedia.me/infos/hronika/policija-provjerava-bezbjednost-novinara-crne-hronike>

146 Odgovori, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije, avgust 29, 2018.

147 Odgovori, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije, avgust 29, 2018.

148 „Nekažnjivost u slučaju ubistva Duška Jovanovića“ (Impunity in the case of the murder of Dusko Jovanovic), Platforma za promociju zaštite novinarstva i bezbjednosti novinara, posljednji put mijenjano maj 28, 2018, pristupljeno avgust 29, 2018: <https://go.coe.int/1mHdL>

149 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2018, str. 27, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/lzvie%25%A1taj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

150 Vlada Crne Gore, „Sedmi polugodišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 23. pregovaračko poglavlje - Pravosuđe i temeljna prava za period januar - jun 2018. s Četvrtim polugodišnjim izvještajem o realizaciji Operativnog dokumenta za sprječavanje korupcije“, jul 26, 2018, str. 159, pristupljeno jul 30, 2018: http://www.gov.me/sjednice_vlade_2016/87

151 „Saopštenje HRA i SMCG povodom usvajanja Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika“, Sindikat medija Crne Gore, januar 29, 2017, pristupljeno jul 21, 2018: <http://sindikatmedija.me/index.php/saopstenja/2/157-bez-jace-zastite-za-novinare>

krivičnih djela spriječavanje i kažnjavanje napada na novinare u vršenju profesionalnih dužnosti, jer smatraju da bi to doprinijelo jačanju svijesti da je ta vrsta društvene pojave neprihvatljiva i da se mora strogo kažnjavati¹⁵².

Nijedan zakon ne prepoznaje posebno žene novinarkе niti ih štiti na naročit način. Takođe, ne pravi se razlika između štampanih, elektronskih ili on-line medija.

Zaštitnik ljudskih prava je u svom godišnjem Izvještaju ukazao na važnost novinarske profesije i obavezu da nadležni obezbijede sve potrebne uslove kako bi novinari svoj posao obavljali u bezbjednom okruženju sa sređenim ekonomskim i radno-pravnim uslovima i statusom.¹⁵³

SMCG prati slučajeve napada i kroz regionalnu bazu napada na novinare koja se redovno ažurira na stranici www.safejournalists.net.

SMCG prati i aktuelne sudske postupke u kojima su novinari optuženi ili su tužili državu i državne organe zbog neadekvatnog postupanja u slučajevima u kojima su oni bili žrtve.

Suđenje novinaru Jovu Martinoviću je nastavljeno i u 2018. godini¹⁵⁴. On je bio u pritvoru 14 mjeseci nakon čega je pušten da se brani sa slobode, i na teret mu se stavljaju krivična djela stvaranje kriminalne organizacije i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga. Martinović tvrdi da nije kriv i da je bio u kontaktu sa glavnim osumnjičenim zbog dokumentarnih filmova koje je radio za francusku televiziju Capa +, koja je potvrdila te navode.

Novinar Tufik Softić dobio je slučaj protiv države Crne Gore jer je dokazano da je država odgovorna za nedjelotvornu istragu u slučaju napada na Softića iz 2007. godine i određeno je da mu se isplati odšteta u iznosu od 12.000 eura.¹⁵⁵

Prvostepenom presudom Osnovnog suda u Podgorici djelimično je usvojen zahtjev urednika portala In4s, Gojka Raičevića¹⁵⁶, koji je tužio Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) zato što su ga policajci više puta pretukli tokom 2015. godine. Utvrđeno je da je Raičević „bio

podvrgnut postupanju koje je zabranjeno članom 3 Konvencije o ljudskim pravima“, i da na osnovu naknade nematerijalne štete treba da mu isplati 6.000 eura. Raičević se žalio na presudu.

„Osnovna poruka presude je da policija može da nastavi da funkcioniše u istom maniru, da prebija nedužne građane, bili oni novinari ili prolaznici, i da za to ne treba puno da se brinu jer to lice neće snositi nikakve sankcije i da će država platiti 6.000 eura i priča će biti završena. Moj motiv je, osim da dobijem pravедnu nadoknadu za sve kroz šta sam prolazio tokom tri policijska napada, da se pošalje jasna poruka sljedećem ko pokuša da prebija nedužne građane da će za to da odgovara, a da će država da snosi posljedice za obeštećenje.“¹⁵⁷

Suđenje zbog prijetnji novinarki Vijesti Jeleni Jovanović je u toku¹⁵⁸, i Zdravku Gojkoviću se sudi zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti.

Krajem aprila 2017. godine potpisan je Sporazum o bespovratnoj pomoći između zajedničkog programa Evropske unije i Savjeta Evrope pod nazivom „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi/JUFREX“ i Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu. Sporazumom je predviđeno da se do decembra 2018. godine sprovode obuke sudija i državnih tužilaca kako bi se unaprijedila primjena prakse Evropskog suda za ljudska prava po pitanju zaštite slobode izražavanja¹⁵⁹ i samo u prvoj polovini 2018. godine kroz više obuka edukovano je 9 državnih tužilaca, 34 sudije, 7 sudijskih savjetnika i jedan tužilački savjetnik.¹⁶⁰

152 Ibid.

153 Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Izvještaj o radu za 2017. godinu, mart 2018, pristupljeno jul 21, 2018: http://www.ombudsman.co.me/docs/1522665383_final-izvjestaj-za-2017.pdf

154 „Hapšenje, Jovo Martinović, Podgorica, 23.10.2015.“, *Safe Journalists*, oktobar 23, 2015, pristupljeno jul 21, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/hapsenjejovo-martinovicpodgorica23-10-2015/>

155 „Drugostepeni sud potvrdio propuste države u slučaju Tufika Softića“, *Safe Journalists*, jul 09, 2018, pristupljeno jul 09, 2018: <http://safejournalists.net/me/podgoricas-high-court-confirmed-states-omissions-case-tufik-softic/>

156 „Policija Raičevića podvrgla torturi i neljudskom i ponižavajućem postupku“, *Safe Journalists*, april 18, 2018, pristupljeno jul 09, 2018: <http://safejournalists.net/me/policija-raicevica-podvrgla-torturi-neljudskom-ponizavaju-cem-postupku/>

157 Gojko Raičević, *Intervjuisala Marijana Camović*, jul 25, 2018.

158 „Zastrašivanje – verbalne prijetnje, Jelena Jovanović, 22.03.2018.“, *Safe Journalists*, posljednji put promijenjeno mart 22, 2018, pristupljeno jul 30, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/zastrasivanje-verbalne-prijetnje-jelena-jovanovic-22-03-2018/>

159 „Potpisan Sporazum o bespovratnoj pomoći između JU-FREX programa i Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu“, *Sudovi Crne Gore*, april 27, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sudovi.me/cenp/vijesti/potpisan-sporazum-o-bespovratnoj-pomoci-izmedju-jufrex-programa-i-centra-za-obuku-u-sudstvu-i-drzavnom-tuzilastvu-4629>

160 Vlada Crne Gore, „Sedmi polugodišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 23. pregovaračko poglavlje - Pravosuđe i temeljna prava za period januar - jun 2018. s Četvrtim polugodišnjim izvještajem o realizaciji Operativnog dokumenta za sprječavanje korupcije“, jul 26, 2018, str. 159, pristupljeno jul 30, 2018: http://www.gov.me/sjednice_vlade_2016/87

Lista intervjuisanih

Ime i prezime	Pozicija/Organizacija	Datum intervjua
Jadranka Vojvodić	Pomoćnica direktora Agencije za elektronske medije	jul 26, 2018.
Ranko Vujović	Izvršni sekretar, Medijski savjet za samoregulaciju	avgust 02, 2018.
Nataša Ružić	Profesorica Novinarstva na Fakultetu političkih nauka	jul 29, 2018
Olivera Nikolić	v.d. direktorice Instituta za medije	avgust 15, 2018.
Paula Petričević	Ombudsman Vijesti, Monitor	avgust 13, 2018.
Gojko Raičević	Novinar/Urednik	jul 25, 2018.
Vuk Janković	Koordinator pravnog programa Mreže za afirmaciju NVO sektora (MANS)	avgust 14, 2018.
Sergej Sekulović	Advokat	jul 31, 2018.
Anonimno	Novinar/ka	jul 15, 2018.
Dušanka Pejović	Novinarka/Urednica	avgust 02, 2018.
Iva Pavlović	Urednica	jul 05, 2018.
Vladimir Otašević	Istraživački novinar	jul 31, 2018.

Prilozi

O istraživanju:

Anketa je sprovedena na uzorku od 136 novinara/ki i urednika/ca iz različitih tipova medija u Crnoj Gori, na lokalnom i državnom nivou. Istraživanje sa novinarima realizovano je primjenom anketne metode. Upitnik je sadržao ukupno 27 pitanja, i rađen je elektronskim putem, telefonski i lično.

U istraživanju je učestvovalo 136 osoba, odnosno čak 17% od procijenjenog broja novinara (800). Anketirano je 79 žena i 57 muškaraca, od toga 43 su novinari/ke, a 93 urednici/e. Od ukupnog broja anketiranih novinara njih 24 radi u dnevnim novinama, dvoje u nedjeljniku, dok 56 njih radi u televiziji, 36 u radiju, troje u agenciji, 15 u portalu. Najviše anketiranih bilo je iz medija sa nacionalnom pokrivenošću (92), njih 33 je iz lokalnih medija, troje iz regionalnih medija, a 8 njih radi u međunarodnim medijima. Najviše anketiranih bilo je iz privatnih medija (70). Prikupljanje podataka realizovano je u periodu 01. januar – 31. jul 2018. godine.

Uzorak je namjeran i zbog toga se ne može reći da je u potpunosti reprezentativan. Bitno je napomenuti da, nakon tri godine kontinuiranog sprovođenja ankete sa novinarima, dobijeni stavovi anketiranih novinara/ki ipak ukazuju na trendove, a daju i dobru osnovu za sagledavanje trenutnog stanja u pogledu novinarskih sloboda.

Bibliografija:

Zakoni i drugi pravni akti:

Zakon o slobodnom pristupu informacijama, Službeni list Crne Gore, broj 030/2017.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Službeni list Crne Gore, broj. 031/2017

Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, Službeni list Crne Gore, broj 054/2016

Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, Službeni list Crne Gore, broj 47/2008.

Zakon o izboru odbornika i poslanika, Službeni list Crne Gore, broj 10/2018

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim medijima, Službeni list Crne Gore, broj 92/17.

Savjet Agencije za elektronske medije Crne Gore, Pravilik o elektronskim publikacijama, (Podgorica: Agencija za elektronske medije, 2016)

Evropski sud za ljudska prava, Odluka u slučaju br. 24387/10, jun 05, 2018: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#f%7B%22item-id%22%3A%22001-184463%22%7D>

Rješenje, Agencija za elektronske medije Crne Gore, br. 01 - 2155/1, decembar 20, 2016: <http://aemcg.org/wp-content/uploads/2018/06/Saglasnost-Savjeta-za-prenos-odobrenja-RTV-Atlas-na-Atlas-Media-Group-d.o.o.-2012.2016-1.pdf>

Odluka o izdavanju i finansiranju javnog glasila nedjeljnika na albanskom jeziku „Koha javore“, Službeni list Crne Gore, broj 1/2015

Zaključak, Savjet za građansku kontrolu rada policije, br. 33/8 – 17, mart 02, 2018: <http://www.kontrolapolicije.me/sites/default/files/lzvjestaji/Ocjena%20gra%20i%20policijske%20kontrole%20policije%20Policija%20prekorac%20Cila%20ovlas%20CC%8C%20prema%20novinarki%20ND%20Vijesti%20J.Jovanovic%20CC%81.pdf>

Izveštaji evropskih i međunarodnih organizacija:

Evropska komisija, Izveštaj za Crnu Goru za 2018, pristupljeno maj 20, 2018: <http://senat.me/wp-content/uploads/lzvie%20A1taj-o-napretku-Crne-Gore-2018-EU.pdf>

Savjet Evrope, Analiza medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije, 2017, pristupljeno maj 15, 2018: <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

State department, Izveštaj o ljudskim pravima za Crnu Goru za 2017, 2018, pristupljeno avgust 15, 2018: <https://me.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/250/lzvie%20A0TAJ-O-LJUDSKIM-PRAVIMA-ZA-CRNU-GORU-2018.pdf>

OSCE/ODIHR, Crna Gora Parlamentarni izbori 2016 - Konačni izvještaj Posmatračke misije, januar 25, 2017, pristupljeno jun 25, 2018: <https://www.osce.org/me/odhr/elections/montenegro/295781?download=true>

Publikacije:

Institut za medije, Medijsko vlasništvo i finansiranje medija u Crnoj Gori, (Podgorica: Institut za medije Crne Gore, 2015): [http://www.mminstitute.org/files/Medijsko%20vlasnistvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20\(1\).pdf](http://www.mminstitute.org/files/Medijsko%20vlasnistvo%20i%20finansiranje%20medija%20u%20Crnoj%20Gori%20(1).pdf)

Vrhovni sud Crne Gore, Izveštaj o primjeni Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u praksi Vrhovnog suda Crne Gore, januar 2015 – jul 2017: <http://sudovi.me/podaci/vrh/s/dokumenta/8601.pdf>

Agencija za elektronske medije Crne Gore, Izveštaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za izbore za predsjednika Crne Gore održane 15. aprila 2018. godine: <http://aemcg.org/wp-content/uploads/2018/04/lzvie%20A1taj-o-medijskom-predstavljanju-za-Predsjedni%20C4%8Dke-izbore-2018-april-2018.pdf>

Centar za građansko obrazovanje (CGO), SPINoFAKT 2 – političko oglašavanje između spina i činjenica- Izveštaj o medijskom monitoringu predsjedničkih izbora 2018 u Crnoj Gori (Podgorica: CGO, 2018): <http://media.cgo-cce.org/2018/06/Spinofact-2-publikacija-08-06-2018.pdf>

Sindikata medija Crne Gore, Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara Crna Gora (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2017): <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/11/Sindikata-medija-final-izvjestaj-2017.pdf>

Sindikata medija Crne Gore, Analiza položaja lokalnih javnih emitera i prava novinara u medijskim zakonima Crne Gore (Podgorica: Sindikat medija Crne Gore, 2017): http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/01/Pravna-analiza_MNE.pdf

Vlada Crne Gore, „Sedmi polugodišnji izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 23. pregovaračko poglavlje - Pravosuđe i temeljna prava za period januar - jun 2018. s Četvrtim polugodišnjim izvještajem o realizaciji Operativnog dokumenta za sprječavanje korupcije“: http://www.gov.me/sjednice_vlade_2016/87

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Izvještaj o radu za 2017. godinu, mart 2018: http://www.ombudsman.co.me/docs/1522665383_final-izvjestaj-za-2017.pdf

E-mail:

Dopis, Agencija za zaštitu ličnih podataka, br. 07-43-6150-2/18, avgust 06, 2018.

Odgovor, Zavod za statistiku Crne Gore- Monstat, br. 01-830/2, mart 23, 2018.

Odgovor, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije, avgust 29, 2018.

Online tekstovi:

Ajković, Danilo, „FOS saznaje: Vojvodić nezakonito razriješen dužnosti generalnog direktora RTCG-a“, Fos Media, maj 29, 2018, pristupljeno jun 15, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/fos-saznaje-vojvodic-nezakonito-razrijesen-duznosti-generalnog-direktora-rtcg-0>

Ajković, Danilo, „FOS priča: Od novinara i medijskih kuća traženo više od milion eura!“, Fos Media, mart 25, 2018, pristupljeno mart 25, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/fos-prica-od-novinar-a-i-medijskih-kuca-trazeno-vise-od-milion-eura>

Ajković, Danilo, „FOS priča: Jasavić dobio Crnu Goru pred Strazburom“, Fos Media, avgust 07, 2018, pristupljeno avgust 07, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/fos-prica-jasavic-dobio-crnu-goru-pred-strazburom>

Boričić, Maja, „Presuda je nova uvreda“, Vijesti, septembar 04, 2018, pristupljeno septembar 04, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/presuda-je-nova-uvreda-1002792>

Bogdanović, Milica, „Neprofitni mediji u CG – daleko od novca i zakona“, april 10, 2018, pristupljeno april 25, 2018: <https://www.cdtmn.org/2018/04/10/neprofitni-mediji-u-cg-daleko-od-novca-i-zakona/>

Boričić, Maja, „Gojković priznaje da je prijetio novinarki“, Vijesti, april 15, 2018, pristupljeno maj 05, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/gojkovic-priznaje-da-je-prijetio-novinarki-984402>

Čađenović, Ivan, „RTCG između objektivnog i političkog“, Vijesti, novembar 24, 2017, pristupljeno jun 20, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/rtcg-izmedu-objektivnog-i-politickog-964482>

Dan, „Darko Ivanović ide u Strazbur“, CDM, april 25, 2018, pristupljeno avgust 15, 2018: <https://www.cdm.me/hronika/darko-ivanovic-ide-u-strazbur/>

Čađenović, Ivan, „Rade Vojvodić pušten niz vodu“, Vijesti, decembar 1, 2016, pristupljeno jul 30, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/rade-vojvodic-pusten-niz-vodu-914221>

Čađenović, Ivan, Radulović, Mila, „Atlas u stečaju, Knežević pokreće TV A1“, Vijesti, februar 21, 2018, pristupljeno jun 22, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/atlas-u-stecaju-knezevic-pokrece-tv-a1-976712>

IN4S, „Smijenjena Kadija: Nijesam korumpirana, nećete mi slomiti kičmu!“, IN4S, jun 7, 2018, pristupljeno 20 jun, 2018: <https://www.in4s.net/smijenjena-kadija-nijesam-korumpirana-necete-mi-slomiti-kicmu/?lang=lat>

I.P, „Izmjenama zakona do pune nezavisnosti RTCG“, Portal RTCG, februar 02, 2018, pristupljeno jun 30, 2018: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/194419/izmjenama-zakona-do-pune-nezavisnosti-rtcg.html>

Jovanović, Jelena, Adrović, Samir, „Gužva u ulcinjskom tužilaštvu: Advokati jači od policije, spriječili hapšenje“, Vijesti, jul 08, 2017, pristupljeno jun 15, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/guzva-u-ulcinjskom-tuzilastvu-advokati-jaci-od-policije-sprijecili-hapsenje-945713>

Kodeks, „Novinarka upucana na istom mjestu gdje je i prije 6 godina pretučena, protest ispred Vlade u 11“, Kodeks, maj 09, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <https://kodex.me/clanak/165183/novinarka-upucana-na-istom-mjestu-gdje-je-i-prije-6-godina-pretucena-protest-ispred-vlade-u-11>

MINA, „Han razgovarao sa Lakić: Nanijeta je velika šteta ugledu Crne Gore“, CDM, maj 11, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <https://www.cdm.me/hronika/han-o-ranjanju-lakic-nanijeta-je-velika-steta-ugledu-crne-gore/>

Mitrović, Nataša, „Upravni odbor – put u dvovlašće?“, Portal RTCG, jul 22, 2018, pristupljeno jul 30, 2018: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/209713/upravni-odbor---put-u-dvovlasce.html>

Mihajlović, Danilo, „Policija saslušavala novinare “Vijesti”: Pitali ih za izvore“, Vijesti, jul 12, 2017, pristupljeno jun 15, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/policija-saslusavala-novinare-vijesti-pitali-ih-za-izvore-946258>

Nikolić, Predrag, „Slučaj Vladimira Otaševića: Prijetnje i 'plod otrovne vočke'“, Safe Journalists, maj 06, 2018, pristupljeno maj 09, 2018: <http://safejournalists.net/me/case-vladimir-otasevic-threats-fruit-poisonous-fruit/>

Vijesti online, „DPS nastavio po svome: Razriješili Ivanovića“, decembar 27, 2017, pristupljeno 25 jun, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/dps-nastavio-po-svome-razrijesili-ivanovica-969357>

Živaljević, Nemanja, „Đurović razriješen članstva u Savjetu RTCG, Andrija i Genci protiv“, Fos Media, decembar 29, 2017, pristupljeno jun 20, 2018: <https://fosmedia.me/infos/politika/durovic-razrijesen-clanstva-u-savjetu-rtcg-andrija-i-genci-protiv>

Fos Media, „Izmijenjen ugovor RTCG-a i CGO-a“, Fos Media, maj 15, 2018, pristupljeno avgust 18, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/izmijenjen-ugovor-rtcg-i-cgo>

Fos Media, „Koalicija Demokrate i URA odbila da akredituje FOS Media za izbornu noć“, Fos Media, maj 26, 2018, pristupljeno jun 15, 2018: <https://fosmedia.me/infos/drustvo/koalicija-demokrate-i-ura-odbila-da-akredituje-fos-media-za-izbornu-noc>

Fos Media, „Policija provjerava bezbjednost novinara crne hronike“, Fos Media, maj 11, 2018, pristupljeno avgust 15, 2018: <https://fosmedia.me/infos/hronika/policija-provjerava-bezbjednost-novinara-crne-hronike>

Vijesti online, „Marković o napadu na Lakić: Zahtijevam brzu i efikasnu istragu“, Vijesti, maj 08, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <http://www.vijesti.me/vijesti/markovic-o-napadu-na-lakic-zahtijevam-brzu-i-efikasnu-istragu-987633>

PCNEN, „Produžen mandat Komisiji za napade na novinare“, PCNEN, jul 06, 2018, pristupljeno jul 20, 2018: <http://www.pcnen.com/portal/2018/07/06/produzen-mandat-komisiji-za-napade-na-novinare/>

Portal Analitika, „Tužilaštvo da preispita efikasnost istraga napada na novinare“, Portal Analitika, februar 08, 2018, pristupljeno jul 20, 2018: <https://portalanalitika.me/clanak/293521/tuzilastvo-da-preispita-efikasnost-istraga-napada-na-novinare>

Tekstovi na sajtu:

„28/6/2018 Odluka: Ivanović i Vijesti protiv Crne Gore (24387/10)“, Akcija za ljudska prava, poslednji put promijenjeno jun 28, 2018, pristupljeno jul 15, 2018: <http://www.hraction.org/2018/06/28/28-6-2018-odluka-ivanovic-i-vijesti-protiv-crne-gore-24387-10/>

„Brat premijera prijetio smrću novinaru Vladimiru Otaševiću“, Sindikat medija, septembar 12, 2017, pristupljeno avgust 12, 2018: <http://sindikattedija.me/index.php/saopstenja2/200-brat-premijera-prijetio-smrcu-novinaru-vladimiru-otasevicu>

„Crnogorska policija saraduje sa FBI na slučaju Lakić“, Safe Journalists, poslednji put promijenjeno jun 27, 2018, pristupljeno jun 27, 2018: <http://safejournalists.net/me/montenegro-police-cooperates-fbi-case-lakic/>

„Drugostepeni sud potvrdio propuste države u slučaju Tufika Softića“, Safe Journalists, jul 09, 2018, pristupljeno jul 09, 2018: <http://safejournalists.net/me/podgoricas-high-court-confirmed-states-omissions-case-tufik-softic/>

„Ekspoze mandatar za sastav Vlade CG Duška Markovića na sjednici Skupštine CG“, Vlada Crne Gore, poslednji put izmijenjeno novembar 28, 2016, pristupljeno septembar 2, 2018: <http://www.gov.me/vijesti/167232/Ekspoze-mandatar-za-sastav-Vlade-CG-Duska-Markovica-na-sjednici-Skupstine-CG.html>

„Hitno utvrditi ko je zapalio auto Miroslavu Drobnjaku“, Safe Journalists, poslednji put izmijenjeno novembar 17, 2017, pristupljeno maj 31, 2018: <http://safejournalists.net/me/hitno-utvrditi-ko-je-zapalio-auto-miroslavu-drobnjaku/>

„Hapšenje, Jovo Martinović, Podgorica, 23.10.2015.“, Safe Journalists, oktobar 23, 2015, pristupljeno jul 21, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/hapsenjejovo-martinovicpodgorica23-10-2015/>

„Ne smije biti pritiska na ljude u štrajku“, Sindikat medija Crne Gore, novembar 18, 2018, pristupljeno jun 22, 2018: <http://sindikattedija.me/index.php/saopstenja2/219-ne-smije-biti-pritiska-na-ljude-u-strajku>

„Nekažnjivost u slučaju ubistva Duška Jovanovića“ (Impunity in the case of the murder of Dusko Jovanovic), Platforma za promociju zaštite novinarstva i bezbjednosti novinara, poslednji put mijenjano maj 28, 2018, pristupljeno avgust 29, 2018: <https://go.coe.int/1mHdL>

„Odluka o drugoj (II) raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2017. godinu.“, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, poslednji put promijenjeno jul 21, 2017: <http://www.fzm.me/v/index.php/naslovnad>

„Obezbjedite nezavisnost novinara od menadžera i vlasnika medija“, Sindikat medija Crne Gore, poslednji put izmijenjeno januar 09, 2018, pristupljeno maj 15, 2018: <http://www.sindikattedija.me/index.php/aktivnosti/234-obezbjedite-nezavisnost-novinara-od-menadzera-i-vlasnika-medija>

„Povodom dana novinara poslanicima dostavljeni predlozi za izmjene medijskih zakona“, Sindikat medija Crne Gore, poslednji put promijenjeno januar 23, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/236-povodom-dana-novinar-poslanicima-dostavljeni-predlozi-za-izmjene-medijskih-zakona>

„Policija preduzima intenzivne mjere i radnje u cilju rasvjetljavanja krivičnog djela u kojem je povredu od vatrenog oružja zadobila novinarka O.L.“, Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije, poslednji put promijenjeno maj 08, 2018, pristupljeno maj 30, 2018: <http://www.mup.gov.me/upravapolicije/vijesti/184611/Saopstenje-Policija-preduzima-intenzivne-mjere-i-radnje-u-cilju-rasvjetljavanja-krivicnog-djela-u-kojem-je-povredu-od-vatrenog-o.html>

„Počeli pregovori o novom Granskom kolektivnom ugovoru za oblast medija“, Safe Journalists, poslednji put promijenjeno oktobar 18, 2017, pristupljeno avgust 15, 2018: <http://safejournalists.net/me/poceli-pregovori-o-novom-granskom-kolektivnom-ugovoru-za-oblast-medija/>

„Potpisan Sporazum o bespovratnoj pomoći između JU-FREX programa i Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu“, Sudovi Crne Gore, april 27, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sudovi.me/cenp/vijesti/potpisan-sporazum-o-bespovratnoj-pomoci-izmedju-ju-frex-programa-i-centra-za-obuku-u-sudstvu-i-drzavnom-tuzilastvu-4629>

„Prosječne zarade (Plate) Jul 2018. godine“, Monstat, avgust 30, 2018, pristupljeno septembar 01, 2018: <https://www.monstat.org/cg/novosti.php?id=2797>

„Počelo suđenje zbog ugrožavanja sigurnosti novinarkе 'Vijesti'“, Safe Journalists, jul 10, 2018, pristupljeno 20 jul, 2018: <http://safejournalists.net/me/pocelo-sudenje-zbog-ugrozavanja-sigurnosti-novinarke-vijesti/>

„Policija neprofesionalno postupala u slučaju Miroslava Drobnjaka“, Sindikat medija Crne Gore, poslednji put izmijenjeno april 04, 2018, pristupljeno maj 31, 2018: <http://www.sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/249-policija-neprofesionalno-postupala-u-slucaju-miroslava-drobnjaka>

„Policija Raičevića podvrgla torturi i neljudskom i ponižavajućem postupku“, Safe Journalists, april 18, 2018, pristupljeno jul 09, 2018: <http://safejournalists.net/me/policija-raicevica-podvrgla-torturi-neljudskom-ponizavajućem-postupku/>

„Saopštenje HRA i SMCG povodom usvajanja Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika“, Sindikat medija Crne Gore, januar 29, 2017, pristupljeno jul 21, 2017: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/157-bez-ja-ce-zastite-za-novinare>

„Smijenjen predsjednik Savjeta RTCG“, Safe Journalists, poslednji put promijenjeno mart 20, 2018: <http://safejournalists.net/me/smijenjen-predsjednik-savjeta-rtcg/>

„Slučajevi se moraju rješavati prije zastare“, Sindikat medija Crne Gore, poslednji put promijenjeno jul 04, 2018, pristupljeno jul 24, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/189-slucajevi-se-moraju-rjesavati-prije-zastare>

„SMCG potpisao sporazum sa Sindikatом informativne, grafičke i izdavačke djelatnosti“, Sindikat medija Crne Gore, poslednji put izmijenjeno jun 25, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/274-smcg-potpisao-sporazum-sa-sindikatom-informativne-graficke-i-izdavacke-djelatnosti>

„Uništenje imovine, Miroslav Drobnjak, Pljevlja, 11.10. 2017“, Safe Journalists, poslednji put promijenjeno novembar 18, 2017, pristupljeno maj 31, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/unistenje-imovine-miroslav-drobnjak-pljevlja-11-10-2017/>

„Uništenje imovine, Sead Sadiković, 01.04.2018, Bijelo Polje“, Safe Journalists, poslednji put izmijenjeno 15 maj, 2018, pristupljeno jun 27, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/unistenje-imovine-sead-sadikovic-01-04-2018-bijelo-polje/>

„Vlada će za finansiranje RTCG u naredne tri godine izdvojiti oko 40 miliona eura“, Ministarstvo kulture, poslednji put promijenjeno april 19, 2018: <http://www.mku.gov.me/rubrike/SektorME/184004/Vlada-ce-za-finansiranje-RTCG-u-naredne-tri-godine-izdvojiti-oko-40-miliona-eura.html>

„Zaposleni u RTV Pljevlja na ivici biološkog opstanka“, Sindikat medija Crne Gore, oktobar 30, 2018, pristupljeno jun 22, 2018: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja2/214-zaposleni-u-rtv-pljevlja-na-ivici-bioloskog-opstanka>

„Zastrašivanje – verbalne prijetnje, Jelena Jovanović, 22.03.2018.“, Safe Journalists, poslednji put promijenjeno mart 22, 2018, pristupljeno jul 30, 2018: <http://safejournalists.net/me/reports/zastrasivanje-verbalne-prijetnje-jelena-jovanovic-22-03-2018/>

